

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bakalářská práce

2021

Barbora Bukovská

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

**Postoje vysokoškolských studentů k užívání
elektronických cigaret**

Bakalářská práce

Autor práce: Barbora Bukovská

Studijní program: Sociologie

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nekola, Ph.D.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 25. 07. 2021

Barbora Bukovská

Bibliografický záznam

BUKOVSKÁ, Barbora. *Postoje vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret*. Praha, 2021. 58 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Nekola, Ph.D.

Rozsah práce: 61 983 znaků včetně mezer

Anotace

Bakalářská práce nesoucí název Postoje vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret se věnuje tématu aktuálních postojů a vnímání užívání elektronických cigaret. Zároveň se také zabývá faktory vedoucí k vyzkoušení a případnému užívání elektronických cigaret. Práce se zaměřuje na studenty českých vysokých škol ve věku od 19 do 29 let. Součástí práce je popis historie tabáku a nastínění jeho škodlivost na zdraví. Dále se práce soustředí na historii užívání tabáku ve společnosti v návaznosti na popis vzniku elektronických cigaret. Dále jsou definovány dostupné druhy těchto výrobků, konkrétně se jedná o definici elektronické cigarety na bázi e-liquidu a elektronické cigarety zahřívající tabák. Práce se také zaměřuje na dostupné zahraniční výzkumy. Zjištění plynoucí z těchto výzkumů tvoří důležitý teoretický rámec práce, jelikož na jejich základě poté byly definovány výzkumné otázky a hypotézy. K analýze byla využita data sesbírána studenty Univerzity Karlovy. Jednalo se o strukturovaný dotazník. Data z dotazníku byla analyzována pomocí programu IBM SPSS Statistics 26.0. Na základě této analýzy bylo možné dedukovat výsledky, které ovšem nelze zobecnit na celou populaci českých vysokoškolských studentů. Bylo zjištěno, že elektronické cigarety užívá více studentek než studentů. Avšak gender ani kuřáctví neovlivňuje postoje studentů k této problematice. Jako nejčastější důvod pro vyzkoušení elektronických cigaret respondenti identifikovali zvědavost.

Annotation

This Bachelor's thesis titled Attitudes Towards University E-cigarettes among University Students in the Czech Republic deals with the topic of current attitudes and perceptions of the use of electronic cigarettes. Concurrently, it also deals with the factors leading to the experimentation and possible use of electronic cigarettes. This thesis focuses on students of Czech universities aged 19 to 29 years. Part of the thesis is a description into the history of tobacco and an outline of its harmfulness to health. This thesis also describes the history of tobacco use in society in relation to the emergence of electronic cigarettes. Furthermore, the available types of these products are defined, namely the definition of an electronic cigarette based on e-liquid and a heating tobacco electronic cigarette. It also focuses on available foreign research. The findings from these surveys form an important theoretical framework of this thesis, therefore were then used to define research questions and hypotheses. Data obtained from students at Charles University was used for the analysis. It was a structured

questionnaire. The data from the questionnaire was analyzed using the IBM SPSS Statistics 26.0 program. Based on this analysis, it was possible to deduce the results however these cannot be generalized to the entire student population in the Czech Republic. Electronic cigarettes have been found to be used by female students more than male students. However, neither gender nor smoking affects students' attitudes toward this issue. Respondents identified curiosity as the most common reason to try electronic cigarettes.

Klíčová slova

elektronická cigareta – tabák – kouření – vapování – závislost – postoje ke kouření – zahřívané tabákové výrobky

Keywords

electronic cigarette – tobacco – smoking – vaping – addiction – attitudes towards smoking – heated tobacco products

Title/název práce

Attitudes Towards University E-cigarettes among University Students in the Czech Republic
/Postoje vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Martinovi Nekolovi, Ph.D. za cenné rady, odborný dohled a ochotu. Také bych chtěla poděkovat svým blízkým za veškerou podporu.

Obsah

Úvod	2
1 Teoretická východiska	3
1.1 Historie tabákového průmyslu	3
1.2 Vznik elektronických cigaret.....	4
1.3 Přehled stavu poznání	6
2 Metodologie	10
2.1 Design výzkumu.....	10
2.2 Cíle výzkumu.....	11
2.3 Výzkumné otázky.....	11
2.4 Hypotézy.....	11
2.5 Data a metody	13
2.5.1 Sběr dat	13
2.5.2 Etika výzkumu.....	14
2.5.3 Dotazník.....	14
2.5.4 Analýza dat	15
2.5.5 Respondenti	16
3 Výsledky výzkumu	23
3.1 Užívání elektronických cigaret.....	23
3.2 Postoje k uživatelům alternativních tabákových výrobků.....	24
3.3 Postoje k užívání alternativních tabákových výrobků spojené se zdravím	29
3.4 Motivace vedoucí k užívání elektronických cigaret.....	33
4 Diskuse	35
Závěr.....	37

Úvod

Kouření tabákových výrobků je společenským fenoménem, který společnost rozděluje na kuřáky a nekuřáky této legální drogy. Užívání tabákových výrobků se dotýká našeho každodenního života ve společnosti a zároveň se pojí nejen se zdravotní a sociální politikou, ale i veřejnou politikou. Postoje k užívání tabákových výrobků se v průběhu let velmi proměňovaly. Právě s přibývajícimi negativními názory se také začaly vytvářet a nabízet různé alternativní výrobky jako jsou elektronické cigarety. Těchto inovativních výrobků začíná být na trhu čím dál více a jejich obliba ve společnosti roste. O zmiňovaných alternativách se ve společnosti hovoří jako o zdravější alternativě, náhražce za škodlivou cigaretu a využívají se k odvykání od klasického kouření, přestože o jejich účincích na zdraví nám zatím není mnoho známo.

Zároveň může růst tohoto trendu užívání elektronických cigaret podporovat rozdílné pojetí klasických cigaret oproti elektronickým v českém zákoně. Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek (Zákon č. 65/2017 Sb.), jenž například zakazuje prodej ochucených cigaret a zároveň odlišuje místa, kde je zakázáno užívat elektronické cigarety a naopak místa, kde je zakázáno užívat klasické cigarety. Elektronické cigarety je možno užívat ve stravovacích zařízeních a zoologických zahradách, u klasických cigaret toto umožněno není. I z tohoto důvodu, tak mohou tyto alternativy začít přitahovat více potencionálních uživatelů. Také zejména mladistvé, jelikož tato skupina společnosti více inklinuje ke kouření ochucených cigaret. Ve Spojených státech již platí omezený prodej elektronických cigaret s příchutěmi v klasických ochodech (FDA, 2018). Důvodem jsou právě ona zdravotní rizika a obliba příchutí u mladistvých.

Jelikož je mezi regulacemi, které se dotýkají klasických cigaret a elektronických cigaret rozdíl. Zároveň i z důvodu, že je užívání elektronických cigaret stále relativně novým způsobem kouření, o jejímž dopadu na zdraví neexistuje jednoznačná teorie. Je možno předpokládat, že i postoje společnosti vůči těmto alternativám jsou jiné a zřejmě pozitivnější nežli vůči normálním cigaretám. Zároveň je pravděpodobné, že jako důvod vedoucí k vyzkoušení elektronických cigaret nemusí být pouze snaha přestat kouřit klasické cigarety, ale tímto důvodem může být i ona rozmanitost příchutí a také zvědavost plynoucí z možnosti vyzkoušet něco nového.

1 Teoretická východiska

Ve své bakalářské práci se snažím popsat postoje vysokoškolských studentů v České republice k užívání těchto alternativních výrobků, tedy elektronických cigaret, jež nalezneme na českém trhu a také jejich motivaci užívat tyto výrobky. Postupně se zaměřuji na samotnou historii tabáku, jeho vývoj a také vznik cigaret. Poté popisuji vznik elektronických cigaret, jejich princip fungování a dostupné druhy těchto tabákových výrobků. Definuji také teorie související s postoji vysokoškolských studentů ke kouření. Dále se zaměřuji na zjištění z výzkumů, která jsou pro tuto práci relevantní a důležitá, a to hlavně ze zahraničních zdrojů.

1.1 Historie tabákového průmyslu

Tabák (*nicotina tabacum*) je lilkovitá rostlina, která byla původně pěstována zejména v Mexiku a Texasu. Celkově byla využívána hlavně v Jižní Americe, kde ji lidé používali hlavně při rituálech a pro lékařské účely. Počátek jejího užívání se dle archeologů datuje již od prvního století před našim letopočtem (Mishra S, Mishra MB, 2013). Do dnes není známo, proč lidé tabákové listy začali sušit a jinak zpracovávat a poté šňupat či zapalovat a kouřit.

Rostlině se daří zejména v teplých oblastech světa a z těchto oblastí se její užívání i výroba rozšířili do celého zbytku světa, ale trvalo to stovky let. Tabák byl objeven společně s přistáním Kryštofa Kolumba v Americe v roce 1492. Domorodí obyvatelé jej obdarovali ovocem, zeleninou, avšak právě i tabákem (Gilman, Xun, 2006). Každopádně to, jakým způsobem se tabák užívá zjistili Evropané v Americe až později a posléze jej po desítkách let přivezli do Evropy.

Přijetí tabáku však neprobíhalo hladce, za jeho užívání a šíření byli lidé vrhání do vězení. Později, okolo poloviny 16. století, došlo ke změně, a i obyvatelé Evropy objevili jeho léčebné účinky. Největší oblibu si ovšem získal jako výrobek ke kouření a šňupání. Nejprve kvůli jeho vzácnosti kouřila pouze vyšší vrstva, avšak tabákový průmysl a obchod s ním se začal rozšiřovat a země na jeho popularitě začaly těžit, a tak se dostal i do vrstev nižších (Gilman, Xun, 2006).

Je nutné si uvědomit, že cigareta, tak jak ji známe dnes, byla vynalezena později a lidé nejprve kouřili pouze pomocí dýmek anebo tabák šňupali. K masovému užívání a rozšiřování tabáku a jeho výrobků bylo tedy důsledkem až vynálezu Američana Jamese

Bonsacka, který koncem 19. století vytvořil stroj na výrobu cigaret (Králíková, 2003). Další inovace tohoto stroje a samotná strojová výroba vedly až k rapidnímu snižování ceny cigaret a k jejich masové spotřebě po celém světě. Toto masové rozšíření tabáku vedlo World Health Organization k označení „tabáková epidemie“. Začaly vznikat tabákové společnosti, jež jsou známé až dodnes (Wipfli, Samet, 2016). Je tedy patrné, že o škodlivosti tabáku na zdraví se v minulosti moc nehovořilo.

1.1.1 Škodlivost tabáku

První zmínky o škodlivosti tabákových výrobků se začaly objevovat ve 20. století v meziválečném období. O účinky tabáku se začali zajímat lékaři i vědci, tyto informace ovšem nebyly vypuštěny na veřejnost a tajily se. Byly znehodnocovány studie a ovlivňovány články, a to s vidinou zvětšení tabákového průmyslu a výtěžku z něj. Avšak po uveřejnění studie Richarda Dolla z 50. let, jež prokazovala souvislost mezi kouřením a rakovinou plic byl zaznamenán mírný pokles prodeje tabákových výrobků (Králíková, 2003). Zároveň začaly společnosti nabízet „zdravější“ alternativu cigaret s filtrem.

Až o 14 let později byla v Americe vydána studie, o níž se říká, že jako první poukázala na to, že kouření má škodlivé účinky na naše zdraví a orgány. Studie nese název *Surgeon General's Report on Smoking and Health* a byla vydána pod záštitou amerického ministerstva zdravotnictví. Tato studie mimo jiné prokázala, souvislost mezi vznikem rakoviny a kouřením tabákových výrobků. Po vydání zprávy zanedlouho americký kongres přijal zákon, jenž nařizoval, aby se na cigaretových krabičkách nacházelo zdravotní varování, dále zakazoval reklamu na cigarety ve vysílacích médiích a také vyžadoval výroční zprávy o zdravotních důsledcích kouření (Centers for Disease Control and Prevention, 2006). Tato zpráva je považována za jednu z nejvýznamnějších v rámci informovanosti o škodlivosti tabáku a také protikuřáckých kampaní. Po uveřejnění této zprávy a schválení nových zákonů bylo dokázáno, že část americké populace přestala s kouřením.

Nyní již existuje nespočet takovýchto podobných výzkumů a odborníky je kouření považováno za škodlivé. Zároveň ve společnosti dochází k denormalizaci kouření. Tato teorie vychází z trendu celosvětového zvyšujícího se počtu negativních postojů ke kouření.

1.2 Vznik elektronických cigaret

V současné době existuje několik druhů elektronických cigaret, těmto výrobkům se také přezdívá ENDS (tedy *Electronic Nicotine Delivery System*) (WHO, 29.1.2020).

Historie elektronických cigaret sahá až do 20. let 20. století, kdy se začaly objevovat vynálezy podobné dnešní elektronické cigaretě, ovšem nikdy nezískaly na oblibě. Elektronické cigarety, jak je známe dnes, vznikly až v roce 2003 v Číně a poprvé se objevily v roce 2004 v Pekingu, kde tento výrobek měl zajistit ochranu osob vůči kouření při přípravách na letní olympijské hry, které se tam v té době konaly (Králíková, Ježek, 2012). Poté se v roce 2006 tyto e-cigarety dostaly až do Evropy a USA. V polovině roku 2009 byla elektronická cigareta v České republice definována novelou zákona. Zákon č. 305/2009 Sb. elektronickou cigaretu definuje jako „výrobek napodobující funkci tabákového výrobku nebo tabákové potřeby, jehož účelem je vdechování nikotinových výparů, včetně příslušenství takových výrobků“ (Zákon č. 305/2009 Sb.).

Tento zákon je již ovšem zrušen a je od roku 2017 nahrazen zákonem č. 65/2017 Sb. Elektronická cigareta je v tomto zákoně již definována odlišně, a to z patřičného důvodu, jelikož se množství typů těchto výrobků velmi rozrostlo a výše uvedená definice nebyla dostačující. Aktuální definice elektronické cigarety zní následovně „výrobek, který lze použít pro užívání výparů obsahujících nikotin nebo jiných výparů prostřednictvím náustku, nebo jakákoliv součást tohoto výrobku, včetně náhradní náplně, zásobníku, nádržky i zařízení bez nádržky nebo zásobníku; elektronické cigarety mohou být jednorázové, opětovně naplnitelné pomocí náhradní náplně nebo nádržky nebo opakovaně použitelné pomocí jednorázových zásobníků“ (Zákon č. 65/2017 Sb.). Tento zákon také již plošně bez výjimek nepovoluje kouření ve vnitřních prostorách stravovacích služeb, avšak užívání elektronických cigaret je zde dále možné. Další výjimkou, která povoluje užívání elektronických cigaret je možnost užívání elektronických cigaret v zoologických zahradách.

Od května 2020 je kvůli škodlivosti také na celém území Evropské Unie zakázán prodej klasických cigaret s mentolovými či jinými příchutěmi. K užívání těchto cigaret má sklon především mladší populace. Tento zákaz se ovšem na elektronické cigarety nijak nevztahuje, tudíž je možné, že může ovlivnit jejich užívání.

Dle World Health Organization je na světě 1,1 miliardy kuřáků. A právě o elektronických cigaretách se stále hovoří jako o možnosti, která „pomáhá“ jedinci přestat kouřit, i přestože se tyto výrobky dále kombinují s klasickými cigaretami a o jejich účincích na zdraví mnoho není zjištěno (WHO, 5.2.2020).

1.2.1 Elektronické cigarety na bázi e-liquidu

Tyto cigarety fungují na principu zahřívání náplně (tzv. *e-liquidu*). Taková elektronická

cigareta se skládá ze tří částí, a to z baterie, atomizéru a zásobníku na náplň, tedy liquid. Atomizér v sobě ukrývá spirálku, která se nažhává za pomoci baterie. Tato elektrická energie je poté přetvořena na teplo. Následně je liquid, tedy tekutá náplň, přeměněna na páru (WHO, 26.8.2020). Nedochozí tedy k procesu hoření. E-liquidy z chemického hlediska obsahují hlavně propylenglykol (až z 85 %), glycerol a také vodu a aroma, které tvoří příchuť náplně (Kučera, 2013). Pokud se jedná o náplň s tabákem, tak je zde samozřejmě přítomný i tabák. Tyto elektronické cigarety začaly být užívány jako „zdravější“ alternativa ke klasické cigaretě a byly využívány jako pomocník pro odvykání od klasického kouření. Avšak, jak zmiňuje Králíková a Ježek, tak nelze nikdy o výrobku tabákového průmyslu říci „zdravější“ (Králíková, Ježek, 2012). A to samozřejmě i z důvodu, že jsou tyto alternativní tabákové výrobky na trhu krátkou dobu a nelze přesně říci, jaké a případně, jak závažné zdravotní problémy mohou způsobovat.

1.2.2 Elektronické cigarety zahřívající tabák

E-cigarety postupně získaly na oblibě a zároveň začalo docházet k častějším a rozsáhlejšími regulacím v rámci kouření klasických cigaret spalující tabák. Tudíž i z těchto důvodů se v tabákovém průmyslu začaly vyvíjet a prodávat nové alternativní výrobky jako jsou dnes již rozšířené zahřívání tabákové výrobky (Česká televize, 2019).

Tyto výrobky tabák nespalují, ale pouze jej zahřívají. Charakterizují se jako výrobek na pomezí mezi klasickými cigaretami a elektronickými cigaretami s tekutou náplní.

Společnost Phillip Morris takový výrobek jménem „IQOS“ (tato zkratka znamená *I Quit Ordinary Smoking*) uvedla na trh v roce 2014. Zanedlouho, a to konkrétně v roce 2016, byl podobný výrobek jménem „GLO“ uveden společností British American Tobacco (Jankowski et al., 2019). Od té doby je na trhu více podobných výrobků. Tyto produkty v podstatě nahřívají jednorázové tabákové náplně, toto zahřívání probíhá již při 240°C-350°C na rozdíl od klasických cigaret, které spalují tabák při teplotě 600°C a výše (Jankowski et al., 2019).

1.3 Přehled stavu poznání

V této části práce se zaměřím na již provedené výzkumy a data z nich získaná. Ačkoliv výzkumů na toto či obdobné téma v České republice není mnoho, tak v zahraničí podobné výzkumy již vznikly. Tímto tématem se zabývali zejména ve Spojených státech. Zaměřím se tedy jak na data pocházející z evropských zemí, tak i z USA.

1.3.1 Prevalence užívání elektronických cigaret u vysokoškolských studentů

Na základě dat Eurobarometru z roku 2014 se odhaduje, že cca 48,5 milionu obyvatel Evropské Unie nad 15 let alespoň jednou vyzkoušelo elektronické cigarety. Zároveň se uvádí, že aktivních evropských uživatelů elektronických cigaret bylo v té době 7,5 milionu. Samotné užívání elektronických cigaret může dále vést k užívání klasických cigaret (Spindle et al., 2017). Důležité je také zmínit, že velkou část tvoří takzvaní duální uživatelé, tedy uživatelé jak klasických cigaret, tak i elektronických (Farsalinos et al., 2016). Dualitu užívání elektronických cigaret a klasických cigaret také potvrzují americká data. Data ukazují, že 45,4 % uživatelů elektronických cigaret bylo zároveň kuřáky klasických cigaret (Dutra a Glantz et al., 2014). Výsledky dalšího amerického výzkumu zkoumající užívání tabákových výrobků vysokoškolskými studenty z jihovýchodní části USA tento trend také podporují. Tyto data prezentují, že 71,6 % kuřáků klasických cigaret zároveň užívá i elektronické cigarety (Berg et al., 2014). Důvodem pro dvojí užívání bylo například identifikováno to, že klasické cigarety pro kuřáka představují větší uspokojení (Jankowski et al., 2019). Novější data Eurobarometru z roku 2020 nabízí porovnání s minulými daty z roku 2017. Bylo zjištěno, že se počet uživatelů alternativních výrobků nijak zásadně nezvýšil. Od roku 2012 se prevalence užívání elektronických cigaret zvýšila ze 7,2 % na 15 %. Nicméně tento průzkum ukázal, že konkrétně v ČR dochází k větší popularitě elektronických cigaret, jelikož se zvýšil počet osob, které jednou či dvakrát elektronickou cigaretu vyzkoušeli. Konkrétně se jedná o 11 % české populace. Mezi studenty EU a Británie se jedná o 15 % (Eurobrometer, 2021).

Polská data ukazují podobný trend zvyšující se prevalence u VŠ studentů. 19 % někdy vyzkoušelo e-cigaretu, 5,9 % elektronickou cigaretu užívalo v posledních 30 dnech (Goniewicz a Zielinska-Danch, 2012). Toto číslo se v Polsku zvýšilo. Data z roku 2016 ukazují nárůst současných uživatelů o 2,4 %, polovina těchto respondentů také uvedla, že zároveň kouří klasické cigarety (Zarobkiewicz et al., 2016). I v Británii lze v průběhu let vidět zvyšující se prevalenci. Dospívající skupina, která někdy užívala elektronickou cigaretu se zdvojnásobila, nyní se jedná o 34 % (Moore et al., 2020). V Evropských výzkumech lze však nalézt i výjimky. V Maďarsku proběhl výzkum prevalence užívání e-cigaret u vysokoškoláků. Bylo zjištěno, že sice 25 % vysokoškoláků někdy elektronickou cigaretu vyzkoušelo, avšak za současné uživatele se označilo necelé 1 %, což však autoři připisují velké části respondentů, jenž studují medicínu (Pénzes et al., 2016).

Zvyšující se čísla uživatelů lze pozorovat i v USA. V Kentucky v USA (jeden ze čtyř

amerických států, kde stále roste počet kuřáků tabákových výrobků) se od roku 2014 do roku 2018 zvýšil i počet uživatelů elektronických cigaret mezi vysokoškolským studenty. Procento uživatelů těchto výrobků vzrostlo z 18 % na 28 % (Marion et al., 2018).

V České republice je každoročně Státním zdravotním ústavem realizován výzkum, který mapuje počet uživatelů tabákových výrobků. Bylo zjištěno, že dochází ke snižování počtu aktivních kuřáků v nejmladší skupině, tedy populaci od 15 do 24 let. Avšak naopak v této skupině roste počet uživatelů elektronických a dalších alternativních tabákových výrobků. Tyto výrobky užívalo v roce 2019 13,9 % české populace (Csémy et al., 2020).

Co se týče sociodemografických faktorů, tak z výzkumů vzešla rozporuplná data. Výzkumy se rozcházejí v zjištěních o tom, zda elektronické cigarety užívají více vysokoškoláci či vysokoškolačky. Data francouzského výzkumu z roku 2017 uvádí, že na vysokých školách je více uživatelů elektronických cigaret ženského pohlaví. Bývalých uživatelek bylo zaznamenáno 74,1 % a aktuálních uživatelek 65,3 % (Kinouani et al., 2017). Naopak výzkum z východní Evropy zaznamenal vyšší hodnoty u mužského pohlaví. Zde někdy užívalo elektronickou cigaretu 51,3 % vysokoškoláků a oproti tomu jen 40,5 % vysokoškolaček (Brozek et al., 2019). Větší procento chlapců experimentujících s elektronickými cigaretami bylo zaznamenáno i v Maďarsku (Penzés et al., 2016) a také na Slovensku, kde užívá e-cigarety 22,2 % mužů oproti 10,12 % žen (Babjaková et al., 2020). I výzkum mapující německé, norské a maďarské studenty odhalil větší množství uživatelů elektronických cigaret u mužského pohlaví (Balogh et al., 2018). I ve Spojených státech data ukazují větší míru užívání e-cigaret mezi mužským pohlavím (Dutra a Glantz, 2014).

1.3.2 Vnímání elektronických cigaret vysokoškolskými studenty

Jelikož se o e-cigaretách hovoří jako o méně škodlivých a bezpečnějších vůči klasickým cigaretám, tak i toto vnímání ze strany VŠ studentů je mnohými výzkumy podloženo. Zároveň toto vnímání ovlivňuje i užívání tabákových výrobků samotným respondentem. Nicméně mezi postoji vysokoškolských studentů v USA a studentů evropských existují rozdíly. Výzkum z USA z roku 2016 poukazuje na velmi rozdílné vnímání elektronických cigaret od těch klasických. Přes 80 % studentů vnímá klasické cigarety jako velice škodlivé, avšak pouze necelých 22 % takto vnímá i elektronické cigarety. Naopak 46,74 % studentů elektronické cigarety vnímá jako nízkorizikové (Cooper et al., 2016). I kvalitativní americký výzkum potvrdil vnímání elektronických cigaret jako méně škodlivých. Jako důvody svého přesvědčení respondenti uváděli menší množství chemikálií oproti klasické cigaretě či

mírnější škodlivý dopad na zuby uživatele elektronických cigaret (Case et al., 2016).

V zemích Evropy je vnímání elektronických cigaret mnohdy odlišné. Tyto rozdíly mohou být zapříčiněny kulturními odlišnostmi a také jinými politikami jednotlivých zemí (Brozek et al., 2019). Základní regulací alternativních tabákových výrobků pro země EU je směrnice EU o tabákových výrobcích. Dále mohou členské státy zavést další regulace (European Union, 2014). Slovenský výzkum prokázal, že 59,97 % studentů medicíny považuje e-cigarety za méně škodlivé než klasické a zároveň 41,25 % je vnímá jako méně návykové (Babjaková et al., 2020). Toto potvrzují i data ze Spojeného Království, kde bylo také zjištěno, že 1 ze 3 studentů považuje elektronické cigarety a klasické cigarety za stejně škodlivé (Moore et al., 2020). I česká data z roku 2019 jsou v souladu s předešlými výzkumy. 46,4 % české populace od 15 do 24 let domnívá, že jsou klasické cigarety škodlivější než ony elektronické. Tyto domněnky se s vyšším věkem mění, starší populace spíše považuje klasické i elektronické cigarety za stejně škodlivé (Rous, Chomynová, Mravčík, 2020). Posledním evropským výzkumem, jež toto potvrzuje je rumunský výzkum. Zde polovina dotazovaných věřila, že jsou e-cigarety bezpečnější a dvě třetiny respondentů se domnívalo, že mohou pomoci při odvykání od klasického kouření (Lotrean, 2015). E-cigarety vnímají jako pomoc při kouření i američtí studenti (Case et al., 2015). Toto ovšem vyvrací rakouská data. 53,8 % rakouských studentů tvrdí, že oni sami nepovažují elektronickou cigaretu za nástroj k odvykání od klasického kouření (Paudyal, 2019).

Důležité je také zabývat se tím, zda existují rozlišnosti ve vnímání elektronických cigaret kuřáky (klasických i alternativních cigaret) a nekuřáky. Většinou bylo zjištěno, že ve větším procentu souhlasí kuřáci s tím, že jsou elektronické cigarety méně nebezpečné než klasické (Lotrean, 2015, Pénczes et al., 2016, Cooper et al., 2016). Avšak ne každý výzkum toto zjištění prokázal. Ve výzkumu mapující studenty ze střední a východní Evropy bylo zjištěno, že jako bezpečné pro zdraví elektronické cigarety považuje 34,6 % kuřáků e-cigaret a 34 % duálních uživatelů. Naopak pouhých 4,7 % nekuřáků a 8 % kuřáků klasických cigaret s tímto výrokiem souhlasilo (Brozek et al., 2019).

1.3.3 Motivace vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret

Jakožto motivaci vyzkoušet či začít užívat elektronické cigarety se označuje několik faktorů. Obecným důvodem celé populace bývá snaha přestat kouřit klasické cigarety (Kinouani et al., 2019). Tedy využití elektronických cigaret jako odvykací metodu. Dále se také jako faktor uvádí menší finanční náročnost (Kapan et al., 2020). U VŠ studentů a mladých

dospělých však hrají důležitou roli i jiné důvody. Mezi tyto důvody lze zařadit zvědavost, větší rozmanitost výrobků, či možnost užívání e-cigaret na více místech než klasické cigarety (Penzés et al., 2016). 60 % polských studentů, kteří užívají jen e-cigarety nebo jsou duálními uživateli uvedli, že e-cigarety kouří z přesvědčení o menší škodlivosti na zdraví, 55 % uvedlo, že je užívají pro nižší pořizovací cenu, 50 % z důvodu snahy přestat kouřit, přes 30 % z důvodu množství různorodých příchutí a 20 % kvůli touze zkusit něco nového (Jankowski et al., 2019). Francouzský výzkum uvádí jako druhý nejčastější faktor ještě jeden důvod vyzkoušení e-cigaret, a to konkrétně nabídnutí na vyzkoušení od známého. Jako jeden z důvodů vyzkoušení takto odpovědělo 63,5 % všech studentů. I zde se nicméně na prvním místě nachází zvědavost (Kinouani et al., 2017).

Americká data se ve faktorech, které ovlivňují motivaci k užívání elektronických cigaret zásadně od těch evropských neliší. Nicméně je nutné zmínit, že v USA je regulován prodej elektronických cigaret mladým dospělým. V klasických obchodech je povolen pouze prodej mentolových příchutí elektronických cigaret a elektronických cigaret s tzn. „tabákovou příchutí“. V rámci internetových obchodů není omezen prodej příchutí elektronických cigaret, ale je zpřísněna kontrola věku zákazníků (FDA, 2018). Jeden z výzkumů pocházející právě z USA však uvádí také jeden odlišný zásadní faktor ovlivňující užívání elektronických cigaret. V tomto výzkumu označilo 49 % vysokoškoláků jako důvod k vyzkoušení elektronických cigaret možnost socializovat se a seznámit se. Tento faktor nicméně respondenti nestudující vysokou školu nevnímají jako tolik zásadní (Buu et al., 2019). Další výzkum řadí na druhé místo důvodů, proč vysokoškolští studenti zkouší užívat tyto výrobky, to, že okolí vysokoškoláků tyto výrobky užívá. Ve výzkumu tento faktor uvedlo 81 % (Ickes et al., 2019). Je tedy patrné, že vysokoškolští studenti mohou být ovlivněni ostatními vrstevníky a snahou navázat nové vztahy.

2 Metodologie

2.1 Design výzkumu

Vzhledem ke zkoumanému problému jsem se rozhodla pro kvantitativní metodu sběru dat, a to konkrétně dotazník. Kvantitativní typ výzkumu je vhodný ke zkoumání většího počtu respondentů. Zároveň slouží k případnému zobecnění výsledků výzkumného vzorku na populaci (Mareš, Rabušic, Soukup, 2015, s.142). V případě této práce tedy na populaci českých vysokoškolských studentů. Zároveň kvantitativní výzkum slouží k vyvrácení či

potvrzení teorií a stanovených hypotéz. „Kvantitativní výzkum je testování hypotéz o skupinách, a ne o jedincích. Analýza je prováděna na kumulovaných datech o mnoha jedincích a data můžeme kumulovat jen tehdy, jsou-li totožná. Nezbytnou podmínkou pro to je, aby alespoň stimuly (například otázky) byly totožné.“ (Disman, 2011). Téma postojů vysokoškolských studentů k elektronickým cigaretám by bylo možné zkoumat i kvalitativní metodou, avšak ta se zaměřuje na určité jedince, problém je zkoumán do hloubky a tato metoda je také více časově náročná.

2.2 Cíle výzkumu

V teoretické části mé bakalářské práce jsem se zabývala vývojem samotného tabáku v naší společnosti, vznikem elektronických cigaret a také vnímáním užívání elektronických cigaret vysokoškolskými studenty v Evropě a USA. V České republice existují nyní jen omezená data v rámci této problematiky. Tudíž hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké jsou aktuální postoje vysokoškolských studentů v České republice k užívání těchto alternativních výrobků, tedy elektronických cigaret, jenž nalezneme na českém trhu. Zároveň je mým cílem zjistit také jaká je motivace vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret.

2.3 Výzkumné otázky

Jakožto výzkumné otázky podporující samotný cíl výzkumu si stanovuji tyto:

1. Jak se liší postoje VŠ studentů ke klasickým cigaretám spalující tabák oproti postojům k elektronickým cigaretám?
2. Zda se liší postoje VŠ studentů k užívání elektronických cigaret dle pohlaví?
3. Jak se odlišují postoje VŠ studentů nekuřáků a VŠ studentů kuřáků k užívání elektronických cigaret?
4. Co ovlivňuje motivaci VŠ studentů k užívání elektronických cigaret?

První tři výzkumné otázky zkoumají samotné postoje vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret. Poslední otázka se zaměřuje právě na motivy, jež vedou vysokoškolačky k užívání těchto alternativních tabákových výrobků.

2.4 Hypotézy

Dle již dostupných dat a výsledků z výše zmíněných provedených výzkumů a využitě

literatury stanovují k výzkumným otázkám následující hypotézy:

H1. VŠ studenti považují elektronické cigarety jako méně škodlivé než klasické cigarety.

H2. VŠ studenti považují elektronické cigarety za vhodný nástroj, jak přestat s kouřením klasických cigaret.

H3. VŠ studenti považují elektronické cigarety za méně návykové než klasické cigarety.

Tyto hypotézy jsou založeny na zatím převládajícím přesvědčení nejen vysokoškoláků, ale i většiny společnosti, že jsou klasické cigarety nebezpečnější pro zdraví člověka než ony elektronické (Cooper et al., 2016, Rous et al., 2020). Tudíž předpokládám, že při analýze dat dojde k podobným zjištěním. Zároveň z výzkumů vyplývá, že i návykovost e-cigaret se považuje za nižší (Babjaková et al., 2020). Tyto hypotézy budou testovány pomocí baterie otázek zaměřující se škodlivost alternativních tabákových výrobků oproti klasickým cigaretám. Respondenti svůj názor a postoj vyjadřovali na Likertově stupnici a to od „1“ = velmi souhlasím do „5“ = vůbec nesouhlasím. Jako „3“ je definována odpověď „nevím“.

H4. Vysokoškoláci mají k uživatelům elektronickým cigaretám kladnější vztah než vysokoškolačky.

H5. Vysokoškoláci jsou častějšími uživateli elektronických cigaret než vysokoškolačky.

H6. Vysokoškolští kuřáci klasických cigaret užívání elektronických cigaret vnímají méně škodlivě než vysokoškolští nekuřáci klasických cigaret.

Postoje vysokoškoláků budu analyzovat i z hlediska pohlaví a samotného kuřáctví. Z dostupných výzkumů převládá zjištění, že vysokoškoláci užívají elektronické cigarety více než vysokoškolačky. Tudíž předpokládám, že budou uživatele elektronických cigaret vnímat kladněji než ženy (Brozek et al., 2019, Penzés et al., 2016, Babjaková et al., 2020, Balogh et al., 2018, Dutra et al., 2014).

Obdobně je mým předpokladem, že kuřáci klasických cigaret budou vnímat uživatele elektronické cigaret kladněji (Lotrean, 2015, Pénzes et al., 2016, Cooper et al., 2016). Tyto hypotézy budou testovány na stejných otázkách dotazníku jako H1, H2, H3.

H7. Motivace VŠ studentů k užívání elektronických cigaret je více ovlivněna zvědavostí než snahou přestat kouřit klasické cigarety.

H8. Motivace VŠ studentů k užívání elektronických cigaret je více ovlivněna rozmanitostí nabízených příchutí elektronických cigaret než snahou přestat kouřit klasické cigarety.

I když v celkové společnosti převládá jako důvod užívání elektronických cigaret snaha přestat kouřit či menší zdravotní riziko, tak naopak tyto dva faktory užívání elektronických cigaret v rámci skupiny vysokoškoláků či mladistvých nepřevládají (Penzés et al., 2016, Jankowski et al., 2019, Kinouani et al., 2017). Tato hypotéza bude zkoumána na baterii otázek zkoumající právě důvod vyzkoušení či užívání elektronických cigaret. Studenti budou znovu svůj postoj vyjadřovat na Likertově stupnici od „1“ = velmi souhlasím do „5“ = vůbec nesouhlasím. Prostřední „3“ je definována jako „ano souhlasím, ani nesouhlasím“.

2.5 Data a metody

2.5.1 Sběr dat

Pro mou práci budou využita data sesbírána studenty Institutu sociologických studií pod záštitou Univerzity Karlovy v rámci kurzu Praktika z kvantitativního výzkumu. Tento výzkum se zabýval postoji vysokoškolských studentů ke kouření, avšak jeho část se orientovala na elektronické cigarety. V případě této práce jsou zkoumanou sociální skupinou vysokoškolští studenti v České republice, jelikož bylo nutné si určit přesnou skupinu. Jistě by bylo zajímavé zkoumat skupinu mladistvých (tedy skupinu od 15 do 25 let), ve které jsou elektronické cigarety rozšířené. Nicméně pro to by byla potřeba větší vzorek respondentů, což je z časových i finančních důvodů pro realizaci této práce nereálné. Zároveň já sama jsem studentkou vysoké školy a za své studium pozoruji měnící se trendy v užívání tabákových výrobků. Tudíž limitem pro výběr vzorku bylo aktuální studium na vysoké škole v České republice.

Respondenty pro tento výzkum tedy tvoří studenti českých vysokých škol, muži i ženy, kuřáci i nekuřáci. Výzkum proběhl v průběhu března roku 2021. Byla potřeba oslovit poměrně velký vzorek, aby byla data reprezentativní. Samotný sběr dat dosáhl počtu 1007 respondentů.

I z důvodu aktuální koronavirové situace v České republice na jaře roku 2021 a také z časových důvodů nebylo možné provést asistovaný rozhovor s tazatelem. Byl zvolen standardizovaný dotazník, který lze distribuovat levně a zároveň lze oslovit i geograficky vzdálené osoby (Olecká, Ivanová, 2010, s. 23). Data tedy byla sesbírána nenáhodným výběrem. Již se jedná o podskupinu, tudíž data nemohla být sesbírána náhodným výběrem.

Jelikož se jedná o standardizovanou metodu sběru dat, tak respondenti obdrží naprosto totožné otázky s výběrem odpovědí.

Samotný sběr dat probíhal pomocí webové aplikace Limesurvey. Dotazník byl distribuován prostřednictvím studentské sítě kontaktů. Pomocí odkazu byl dotazník rozšířen a distribuován do skupin na platformě Facebook, a to jak do veřejných, tak soukromých skupin. Skupiny na Facebooku byly vybrány tak, aby jejich členové byli převážně vysokoškolští studenti. Skupiny tvořily zejména skupiny vysokoškolských spolků nebo skupiny umožňující propojení studentů napříč vysokými školami. Respondenti se mohli dobrovolně rozhodnout, zda se výzkumu budou účastnit či nikoliv. Sběr dat tedy probíhal takzvanou CAWI (computer assisted web interviewing) technikou sběru dat, tedy metodou využívající internet. Tato technika je časově i finančně nenáročná. Zároveň respondenti dotazník vyplňovali bez asistence tazatele, tudíž i z hlediska pandemie byl tento typ sběru dat bezpečný. Jelikož se jedná o populaci vysokoškoláků, tudíž nepředpokládám, že nastal problém s dosahem dotazníků právě skrze internetové rozhraní anebo s internetovým připojením respondentů. Avšak i tento způsob distribuce dotazníků představuje limit výzkumu. Jelikož se dotazník šířil pouze po sociálních sítích, na nichž jistě není aktivní celá cílová populace.

Ke zpracování dat a jejich analýze byl využit program IBM SPSS Statistics 26.0, jenž se využívá právě k analýze socio-vědních dat.

2.5.2 Etika výzkumu

Získaná data budou použita pouze pro tuto práci a bude dodržena důvěryhodnost informací a anonymita respondenta. Při analýze se budu řídit mezinárodním kodexem ICC/ESOMAR.

2.5.3 Dotazník

Jak jsem již zmínila výše, dotazník byl orientován, tak aby zjišťoval postoje ke kouření jak klasických, tak i elektronických cigaret a zároveň četnost a míru užívání tabákových výrobků. Dotazník obsahoval 34 otázek a to otevřené, polouzavřené/polootevřené a uzavřené. Dotazník byl rozdělen na část popisující sociodemografické údaje, které zahrnovaly rok narození, pohlaví, studující vysokou školu a stupeň studia respondenta. Další částí je část věnující se užívání klasických cigaret a také těch alternativních. Na aktuální stav kouření klasických cigaret se ptala otázka „Nyní se Vás zeptáme na kouření tradičních tabákových výrobků (cigaret, cigarillos a doutníků). Do jaké kategorie se momentálně

řadíte?“ s následujícím výběrem odpovědí: „Nekuřák (nyní ani dříve jsem pravidelně nekouřil)“, „Bývalý kuřák (už nekouřím více jak 6 měsíců)“, „Příležitostný kuřák“ a „Pravidelný kuřák“. Dále bylo také specifikována zkušenost a případná četnost kouření klasických cigaret. V této části byla zahrnuta i baterie otázek týkající se důvodů a četnosti užívání elektronických cigaret. Četnost kouření jak klasických, tak elektronických cigaret byla zkoumána dvěma otázkami s totožným výběrem odpovědí, a to: „denně“, „několikrát týdně“, „jednou týdně“, „několikrát měsíčně“, „jednou měsíčně“ a „méně než jednou měsíčně“. Důvody užívání elektronických cigaret jsou pro mou práci velmi důležité. Dále se v dotazníku objevuje i baterie otázek dotazující se na samotné postoje k užívání elektronických cigaret. Tyto otázky byly konstruovány pomocí Likertových škál, které se hojně užívají právě při zpracování postojů a názorů respondentů (Bendl, 2011 citovaný Chytrým a Kroufkem, 2017). Respondenti využívali u těchto 11 otázek v odpovědi škály, dle toho, s jakým výrokem nejvíce souhlasí či naopak nejméně nesouhlasí. V odpovědích se nachází i neutrální střední hodnota.

2.5.4 Analýza dat

Jak již bylo zmíněno výše, data byla analyzována v programu IBM SPSS Statistics 26.0. Pro přijetí či zamítnutí stanovených hypotéz byly využity statistické metody dostupné v tomto programu. Data byla nejprve očištěna od nežádoucích odpovědí. Pro všechny otázky relevantní pro mou práci byla vypočítána popisná statistika, konkrétně frekvenční tabulky, ze kterých bylo možné zjistit maximum, minimum, medián či průměr dané proměnné. Dále byly pro zobrazení hodnot využity i grafy. Síla vztahů a závislostí daných proměnných byly měřeny pomocí korelačních koeficientů. Pomocí koeficientů byla také zjišťována statistická významnost. V analýze je využit především Kendallův korelační koeficient. Kendallův korelační koeficient stejně jako Spearmanův a Paersonův korelační koeficient měří sílu vztahu proměnných (Hendl, 2004, s. 271). Vychází z ordinálních dat, pro která je charakteristická možnost uspořádání pořadí (Rabušic, Soukup, Mareš, 2015, s. 35). Při analýze dat bylo využito právě Kendallova koeficientu, jelikož postoje byly ve výzkumu měřeny především pomocí Likertovy stupnice. Hodnoty nabývající z Likertovy stupnice se řadí právě mezi ordinální data vhodná pro Kendallův korelační koeficient. Dále bylo využito i kontingenčních tabulek, tedy Chi-kvadrát testů. „Chi-kvadrát je založen na srovnání napozorovaných (empirických) a očekávaných četností.“ (Rabušic, Soukup, Mareš, 2015, s. 253) Tento test lze v analýze využít k identifikování asociací mezi jednou proměnnou a

druhou proměnnou.

Dále byly v analýze použity t-testy. T-testy se využívají ke zjištění, zda je mezi populačními průměry rozdíl. Při analýze bylo využito především t-testu pro dva nezávislé výběry, protože zkoumám především rozdíly mezi kuřáky a nekuřáky nebo muži a ženami. Konkrétně byly využity neparametrické testy, a to z důvodu, že data nejsou normálně rozložena. Tento neparametrický test se nazývá Mannův-Whitneyův test. „...tento test (obdobně jako další neparametrické testy) nevyžaduje žádné předem známe rozdělení a je uplatnitelný nejen pro kardinální data, ale i pro ordinální data (zde porovnává namísto průměrů mediány ve dvou skupinách).“ (Rabušič, Soukup, Mareš, 2015, s. 224) Při zamítání nebo přijetí hypotéz jsem tedy pracovala s mediány namísto průměrů. V případě, že by data byla normálně rozložena, což znamená, že by polovina hodnot byla menší než průměr a naopak druhá polovina větší než průměr. V tomto případě by mohly být v analýze využity postupy, jež jsou založeny na předpokladu o tomto rozdělení hodnot. Jedná se zejména o parametrické testy (Rabušič, Soukup, Mareš, 2015, s. 140). Z důvodu nenormálního rozložení dat bych chtěla objasnit, že si jsem vědoma toho, že výsledky analýzy nelze zobecnit na celou populaci vysokoškolských studentů v České republice, jelikož vzorek respondentů není reprezentativní.

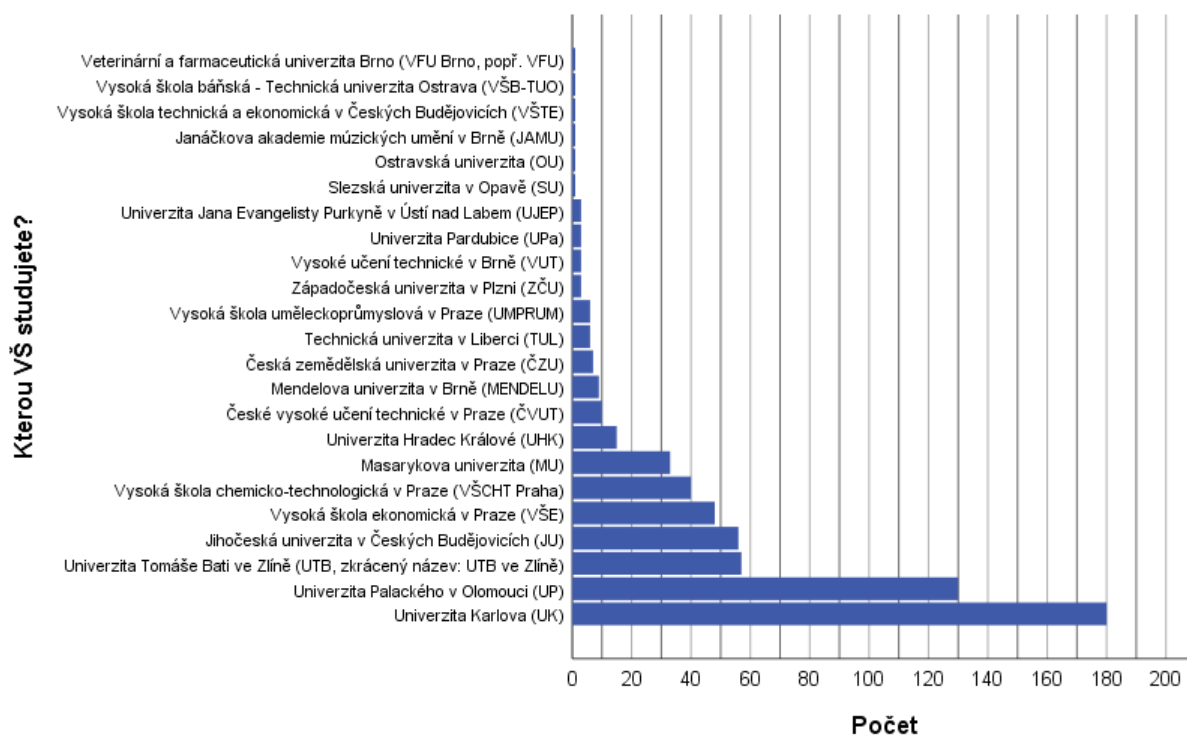
Analýza byla prováděna na 95 % hladině spolehlivosti.

2.5.5 Respondenti

Nyní popíši sociodemografické vlastnosti respondentů, jenž se zapojili do výzkumného šetření. Z celkového počtu 1007 vyplněných dotazníků zůstalo po odstranění respondentů, kteří nestudují vysokou školu, relevantních vyplněných dotazníků 886.

Zastoupeni jsou respondenti z velké části českých vysokých škol po celé České republice. Nejvíce studentů je zastoupeno z Univerzity Karlovy, konkrétně je to 17,9 % ze vzorku. Dále Univerzita Palackého v Olomouci, jejíž studenti tvoří 12,9 %. Okolo 55 respondentů pochází také z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zároveň 23 respondentů vybralo možnost „jiné“, jelikož jejich vysoká škola nebyla zastoupena ve výběru odpovědí. Mezi tyto univerzity patří například VŠEM nebo Vysoká škola obchodní v Praze. Toto rozložení lze vidět na grafu číslo 1.

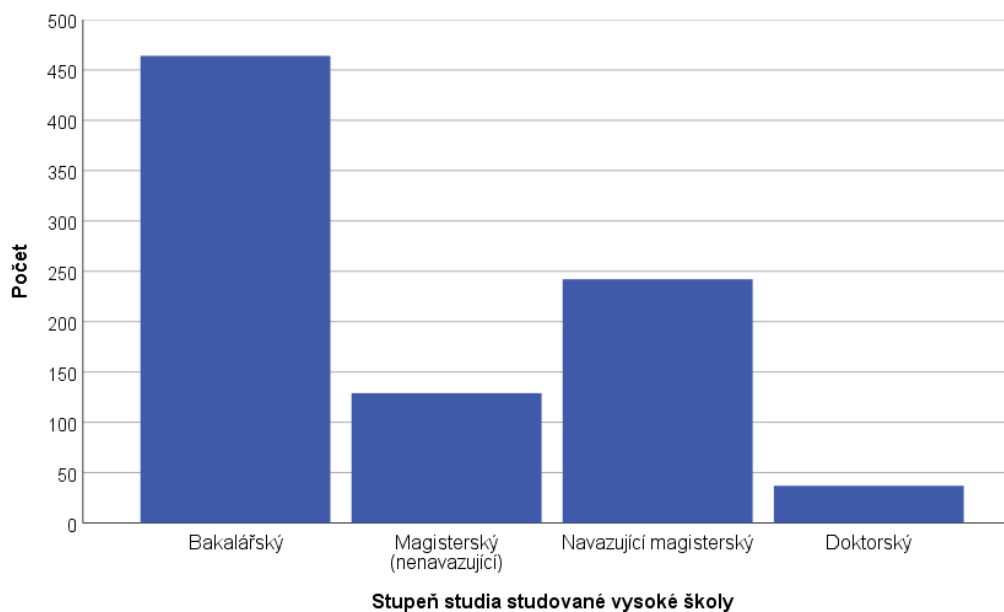
Graf č. 1 Rozložení respondentů dle studované vysoké školy

Zdroj: autorka, 2021

Na grafu číslo 2 je znázorněno rozložení respondentů dle příslušného stupně studia. 50,6 % respondentů studuje na stupni bakalářském, 14,7 % na nenavazujícím magisterském studiu, 30,2 % studují na magisterském navazujícím studiu a pouhých 3,9 % studuje doktorské studium.

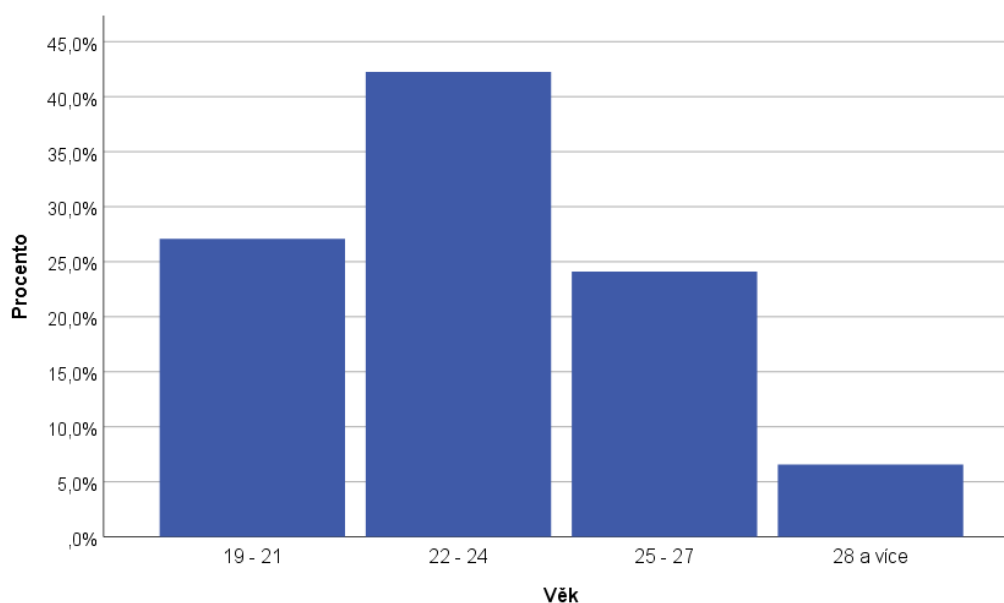
Graf č. 2 – Rozložení respondentů dle stupně studia

Zdroj: autorka, 2021

Co se týče rozložení věku respondentů, tak nejvíce je zastoupeno respondentů ve věku 21 let. Přičemž průměrný věk respondenta je 23,19 let. Věkové minimum ve vzorku je 19 let, přičemž maximální věk respondenta je 44 let. Rozložení věku respondentů v procentech lze vidět na grafu číslo 3.

Graf č. 3 – Věkové zastoupení respondentů dle věku v %

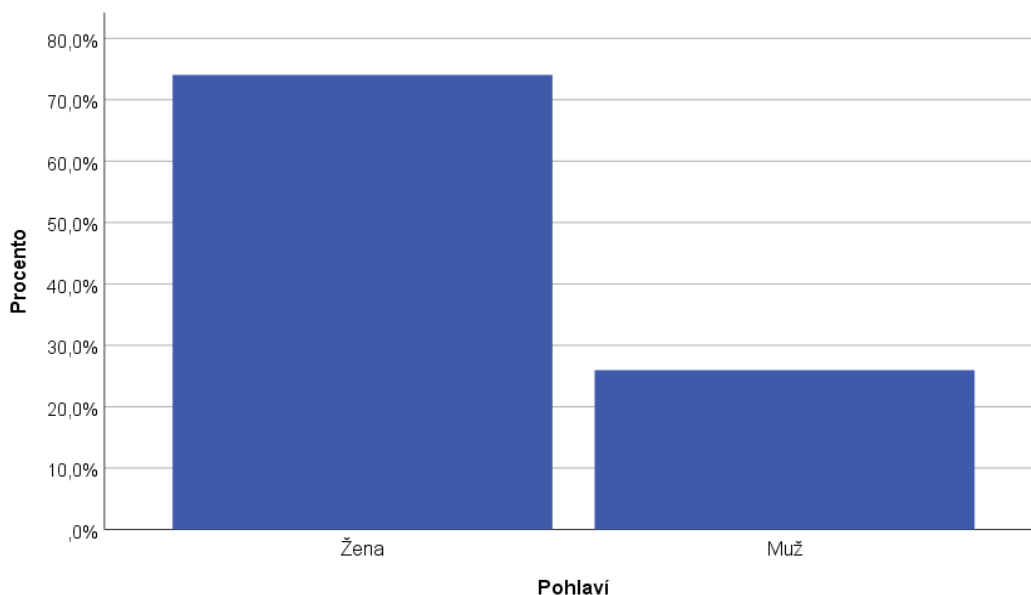

Zdroj: autorka, 2021

Při sběru dat se nepodařilo sebrat rovnoměrný počet mužů a dívek. V souboru převládají

ženy, které tvoří 74,1 %. Mužů je tedy jen 25,9 %. Na grafu číslo 4 je patrné nerovnoměrné rozložení mužů a žen.

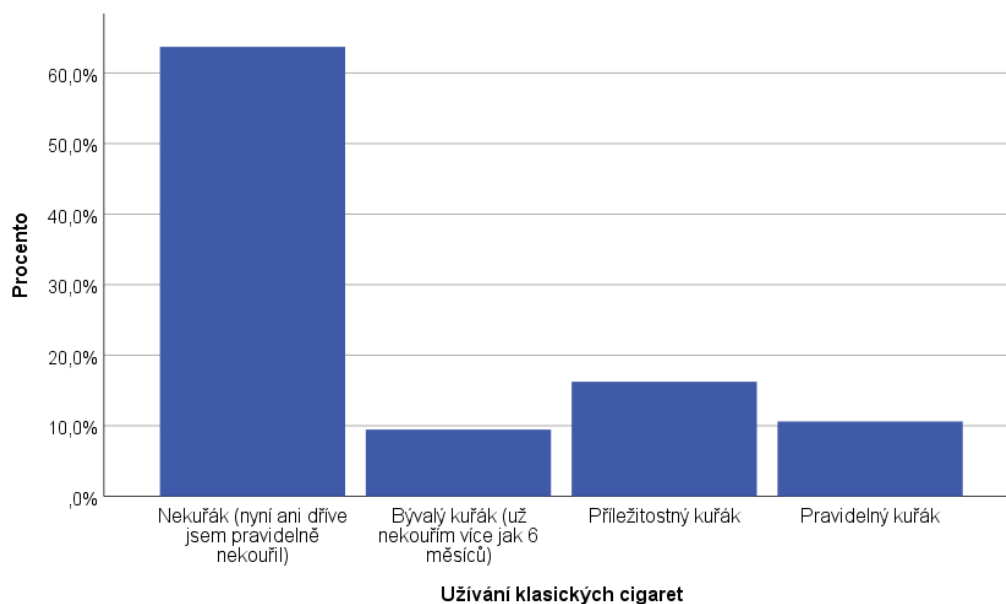
Graf č. 4 – rozložení pohlaví ve vzorku v %

Zdroj: autorka, 2021

Co se týče kouření klasických cigaret, tak se ve vzorku nachází 63,7 % nekuřáků, 9,4 % bývalých kuřáků, 16,2 % příležitostných kuřáků a 10,6 % pravidelných kuřáků. Toto rozložení je znázorněno na grafu číslo 5. Dále bylo také specifikována četnost užívání klasických cigaret. Denních kuřáků je 77, několikrát týdně užívá klasickou cigaretu 24 respondentů, jednou týdně 12 respondentů, několikrát měsíčně 32 respondentů, jednou měsíčně 24 respondentů a za uživatele klasických cigaret kouřící méně, než jednou za měsíc se považuje 50 respondentů. Respondenti také měli možnost uvést jiná časová rozmezí. 3 z těchto 11 respondentů uvedli, že kouří jen při určitých příležitostech. Tyto příležitosti respondenti spojovali s užíváním alkoholu.

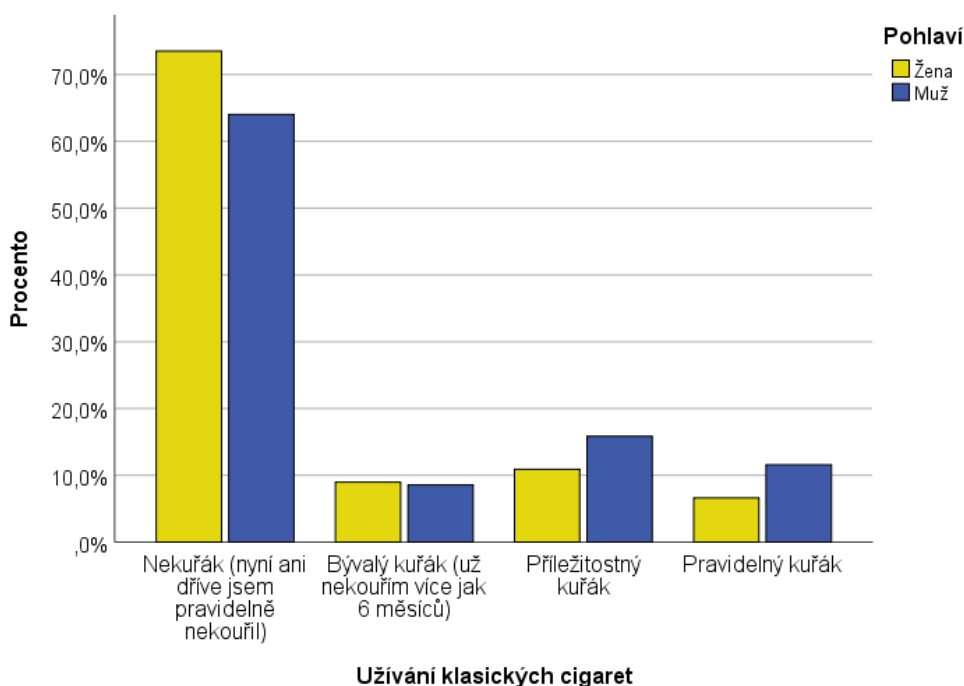
Graf č. 5 – rozložení respondentů dle užívání klasických cigaret v %

Zdroj: autorka, 2021

Dle pohlaví je rozložení dle užívání klasických cigaret následující (graficky je znázorněno na grafu číslo 6). Mezi pravidelné kuřáky klasických cigaret se zařadilo více mužů než žen. Konkrétně se jedná 11,58 % mužů a 6,6 % pravidelných kuřáček klasických cigaret. Jako příležitostné kuřáky klasických cigaret se označilo 15,9 % vysokoškoláků a 10,9 % vysokoškolaček. Kuřáků klasických cigaret, ať už pravidelných nebo příležitostných je ve vzorku tedy 233. Nekuřáků je 64 % a žen nekuřáček je 73,5 %.

Graf č. 6 – rozložení vzorku dle a pohlaví a užívání klasických cigaret v %

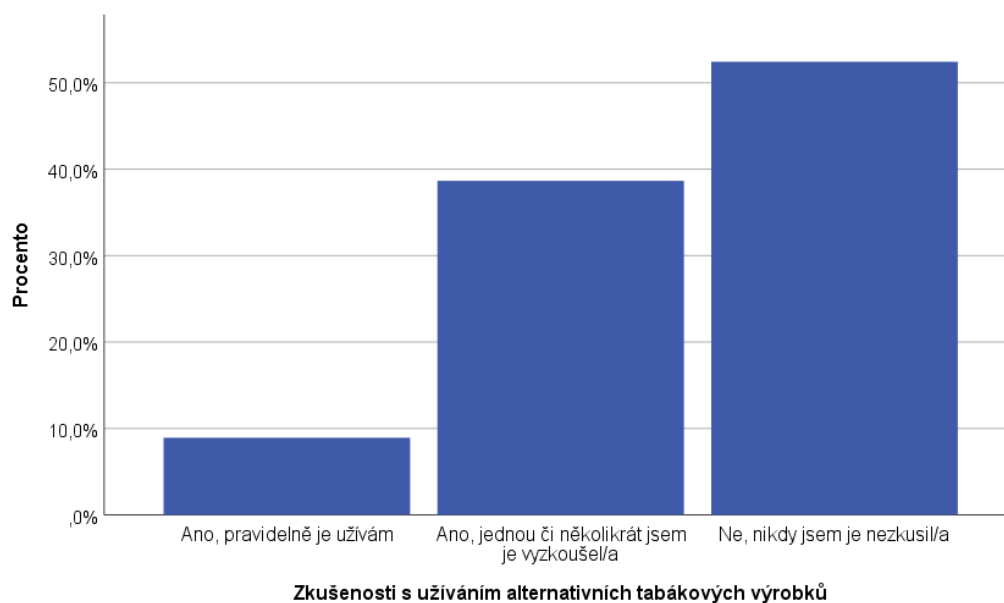

Zdroj: autorka, 2021

Dále byly testovány zkušenosti s užíváním alternativních tabákových výrobků, tedy ať už s elektronickou cigaretou na bázi e-liquidu či elektronickou cigaretou nahřívající tabák. Tyto výrobky nikdy nevyzkoušelo 441 respondentů, zkušenost s nimi má 325 respondentů a 75 respondentů je užívá pravidelně. Procentuální zastoupení je znázorněno na grafu číslo 7.

Co se týče četnosti užívání elektronických cigaret. Denních uživatelů elektronických cigaret je ve vzorku 52, dále 13 respondentů užívá elektronické cigarety několikrát týdně, jednou týdně pouze 1 respondent, několikrát za měsíc 4 respondenti a méně než jednou za měsíc 2 respondenti. Dva z respondentů dodali, že užívají náplně bez nikotinu a elektronické cigarety užívají pouze „na chuť“.

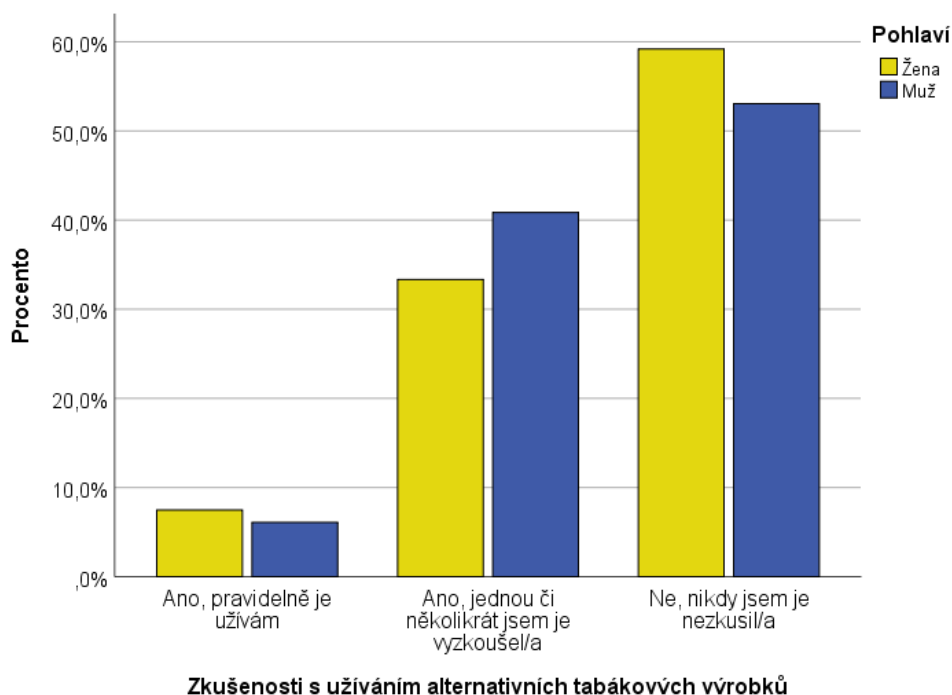
Graf č. 7 – rozložení respondentů dle zkušeností s užíváním alternativních tabákových výrobků v %

Zdroj: autorka, 2021

Více pravidelných uživatelů alternativních tabákových výrobků se nachází mezi ženami. 7,5 % z žen je pravidelným kuřákem elektronických cigaret a 6,1 % z mužů. Podrobnější rozložení je znázorněno na grafu číslo 8.

Graf č. 8 – rozložení vzorku dle zkušeností s užíváním alternativních tabákových výrobků a pohlaví v %

Zdroj: autorka, 2021

3 Výsledky výzkumu

3.1 Užívání elektronických cigaret

V předchozí kapitole bylo popsáno, jak jsou ve vzorku zastoupení respondenti z hlediska zkušeností s elektronickými cigaretami. Nyní se zaměřím na to, zda existuje vztah mezi pohlavím, a právě těmito zkušenostmi. Testování proběhlo pomocí proměnné pohlaví, a proměnné, jež testovala zkušenosti s užíváním elektronických cigaret. Na tuto otázku respondenti mohli odpovědět buď „Ano, pravidelně je užívám“, „Ano, jednou či několikrát jsem je vyzkoušel/a“ nebo „Ne, nikdy jsem je nezkusil/a“. Pouze 5,4 % z dotazovaných mužů bylo pravidelnými uživateli elektronických cigaret. 7,26 % z dotazovaných žen bylo pravidelnými uživatelkami elektronických cigaret. Vyžila jsem Chi-kvadrát test. Tento test nám udává hodnoty, které by byly naměřeny, pokud by neexistoval vztah mezi proměnnými. Takzvané očekávané hodnoty. Tyto hodnoty lze vidět v tabulce číslo 1.

V tomto případě je p-hodnota vyšší, konkrétně 0,216, než stanovená hladina významnosti, při které lze zamítnat H_0 . Zkušenosti s alternativními tabákovými výrobky tedy nejsou závislé na pohlaví.

Tabulka č. 1 – Zkušenosti s alternativními tabákovými výrobky dle pohlaví

Zkoušel/a jste nějaký z alternativních způsobů užívání tabáku / nikotinu jako je vapování elektronické cigarety nebo nahřívání tabáku?				
		Muž	Žena	Celkem
Ano, pravidelně je užívám	Četnost	10	35	45
	Očekávaná četnost	11,7	33,3	45
Ano, jednou či několikrát jsem je vyzkoušel/a	Četnost	67	156	223
	Očekávaná četnost	57,9	165,1	223
Ne, nikdy jsem je nezkusil/a	Četnost	87	277	364
	Očekávaná četnost	94,5	269,5	364

Zdroj: autorka, 2021

K testování jsem využila i neparametrické testy, konkrétně Mann-Whitneyho test, aby bylo patrné, kterými hodnotami čteněji odpovídali muži a kterými ženy.

Tabulka č. 2 – Mann-Whitneyho test – uživatelé elektronických cigaret dle pohlaví

	Pohlaví	Průměrná hodnota
Uživatel/neuživatel elektronických cigaret	žena	320,7
	muž	304,53

Zdroj: autorka, 2021

Nyní je z tabulky číslo 2 patrné, že ženy odpovídaly vyššími hodnotami než muži, a tudíž mají menší zkušenosti s užíváním elektronických cigaret než muži. Avšak signifikance vyšla jako vyšší než stanovených 0,05. Tudíž nelze zamítnout nulovou hypotézu.

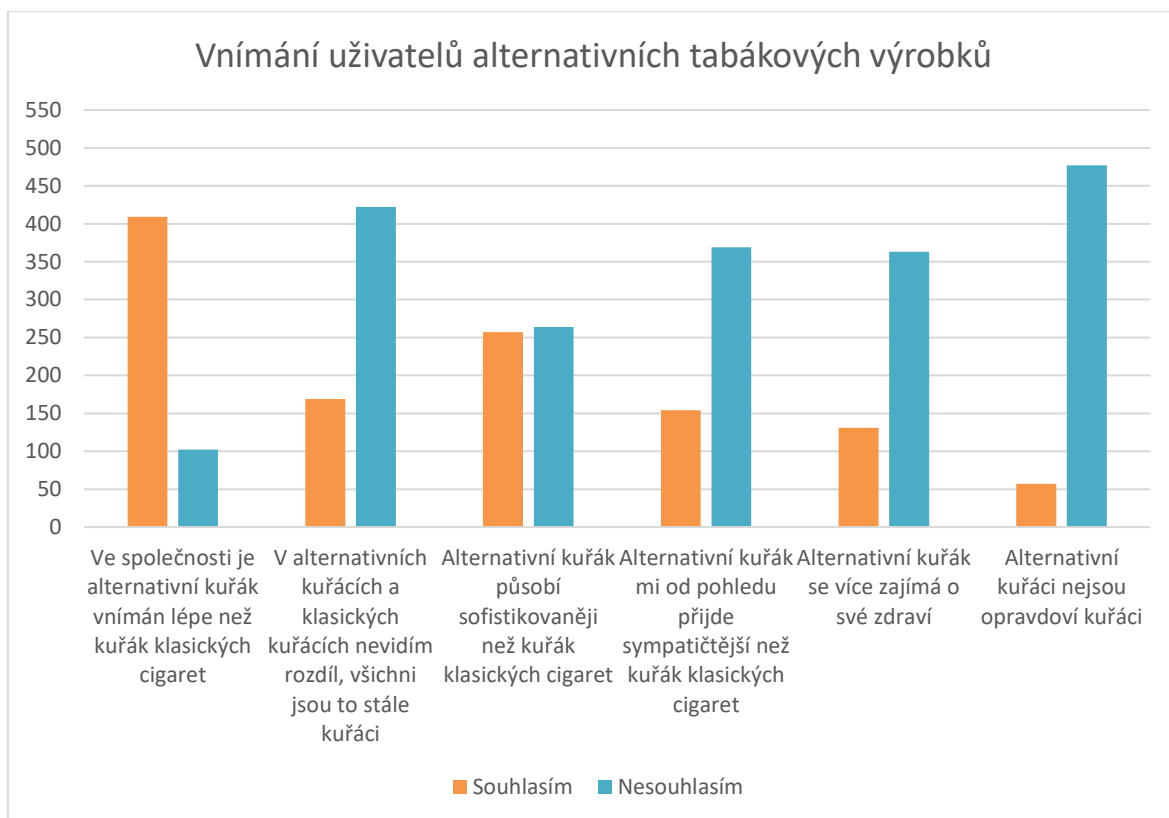
3.2 Postoje k uživatelům alternativních tabákových výrobků

Nejprve popíši, jak respondenti vnímají samotné uživatele elektronických cigaret. K popisu byla využita baterie 6 otázek. Respondenti svou odpověď uváděli na Likertově stupnici od

„1“ velmi souhlasím do „5“ vůbec nesouhlasím. Střední hodnota náleží odpovědi „nevím“. Tuto střední hodnotu jsem z analýzy vypustila. Zároveň jsem sloučila odpovědi „velmi souhlasím“ a „spíše souhlasím“ do odpovědi „souhlasím“ a také odpovědi „vůbec nesouhlasím“ a „spíše nesouhlasím“ do jednotné odpovědi „nesouhlasím“. Výsledná proměnná tedy nabývá 2 hodnot. Na grafu číslo 9 lze pozorovat četnosti souhlasu a nesouhlasu s jednotlivými tvrzeními v baterii.

S výrokem „Ve společnosti je alternativní kuřák vnímán lépe než kuřák klasických cigaret.“ souhlasilo (tedy odpovědělo „velmi souhlasím“ nebo „spíše souhlasím“) 77 % ze všech respondentů, jenž na tuto otázku odpověděli. 112 respondentů s tímto výrokem nesouhlasilo. Další výrok v baterii zněl „V alternativních kuřácích a klasických kuřácích nevidím rozdíl, všichni jsou to stále kuřáci.“. Respondentů, kteří mezi klasickým kouřením a alternativním kouřením vidí rozdíl je 169, naopak těch, kteří rozdíl nevidí je 422. V následujících otázce skoro polovina respondentů označila alternativního kuřáka za sofistikovanějšího. Kuřáka alternativních tabákových výrobků vnímá sofistikovaněji 49,3 %. Sympatičtěji alternativního kuřáka (oproti kuřáka klasických cigaret) vnímá 29,4 %. Dle 26,5 % respondentů se alternativní kuřák zajímá více o své zdraví než kuřák klasických cigaret. Poslední otázkou v baterii je otázka, zda respondenti vnímají alternativní kuřáky jako opravdové kuřáky. Pouze 10,7 % respondentů alternativní kuřáky nepovažuje za opravdové kuřáky. 477 respondentů tedy nevidí rozdíl mezi kuřáky klasických a alternativních cigaret.

Graf č. 9 – vnímání uživatelů alternativních tabákových výrobků

Zdroj: autorka, 2021

Testovala jsem i závislost těchto proměnných, a to dle Kendallova korelačního koeficientu, jenž je vhodný použít pro ordinální data (příloha č. 1). Vysoká míra korelace je patrná u tvrzeních podobně orientovaných. Konkrétně u tvrzení „Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.“ a tvrzením „Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.“. Hodnota korelačního koeficientu je 0,622. Dále je také patrná vyšší míra korelačního koeficientu u výše zmíněných tvrzení a tvrzení „Ve společnosti je alternativní kuřák vnímán lépe než kuřák klasických cigaret.“.

Znovu jsem pro testování využila Chi-kvadrát test. Nyní jsem pro testování postojů k uživatelům alternativních tabákových výrobků nejprve využila proměnnou „Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.“ a pohlaví.

Tabulka č. 3 – vnímání sofistikovanosti kuřáka alternativních tabákových výrobků oproti kuřáka klasických cigaret dle pohlaví

„Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.“				
		Muž	Žena	Celkem
Velmi souhlasím	Četnost	9	23	32
	Očekávaná četnost	8,5	23,5	32
Spíše souhlasím	Četnost	35	181	216
	Očekávaná četnost	57,4	158,6	216
Spíše nesouhlasím	Četnost	47	115	162
	Očekávaná četnost	43,1	118,9	162
Vůbec nesouhlasím	Četnost	43	51	94
	Očekává četnost	25	69	94

Zdroj: autorka, 2021

V tomto případě je pravděpodobnost chyby prvního druhu 0,000. Tudiž existuje rozdíl ve vnímání sofistikovanosti uživatele elektronických cigaret mezi muži a ženami.

Dále jsem vypočítala i korelaci pomocí Kendallova korelačního koeficientu, jehož hodnota je 0,196. Síla závislosti těchto proměnných tudíž není silná.

Tabulka č. 4 – Mann-Whitneyho test – vnímání sofistikovanosti alternativních kuřáků muži oproti ženám

	Pohlaví	Průměrná hodnota
„Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.“	Žena	235,23
	muž	300,19

Zdroj: autorka, 2021

Dále jsem pomocí neparametrického testu pro dva nezávislé výběry testovala, jak se názory liší dle pohlaví respondentů. Testovala jsem konkrétně pomocí Mann-Whitneyho testu, který je určen pro nenormálně rozdělená data a zároveň pro dva nezávislé výběry, v tomto případě muže a ženy. I dle Mann-Whitneyho testu je patrné, že se průměrné hodnoty dle pohlaví liší. Avšak ženy více využívali nižších hodnot u odpovědí. Tudíž právě ženy lze považovat za respondenty, kteří vnímají kuřáky alternativních tabákových výrobků sofistikovaněji než kuřáky klasických cigaret. Lze tedy zamítnout nulovou hypotézu.

U proměnné „Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.“ jsem postupovala stejnou metodou.

Tabulka č. 5 – vnímání sympatičnosti kuřáka alternativních tabákových výrobků oproti kuřáka klasických cigaret dle pohlaví

„Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.“				
		Muž	Žena	Celkem
Velmi souhlasím	Četnost	3	16	19
	Očekávaná četnost	5,3	13,7	19
Spíše souhlasím	Četnost	30	101	131
	Očekávaná četnost	36,9	94,1	131
Spíše nesouhlasím	Četnost	58	144	202
	Očekávaná četnost	56,9	145,1	202
Vůbec nesouhlasím	Četnost	52	104	156
	Očekává četnost	43,9	112,1	156

Zdroj: autorka, 2021

U této proměnné je p-hodnota vyšší než 0,05, konkrétně 0,15. Tudíž zde se nepotvrdila závislost vnímání sympatičnosti alternativního kuřáka oproti kuřáka klasických cigaret dle pohlaví. Síla tohoto vztahu byla měřena Kendallovým korelačním koeficientem, jenž má

hodnotu 0,093. Síla vztahu těchto dvou proměnných je tedy velmi nízká.

Znovu jsem využila i Mann-Whitneyho testu.

Tabulka č. 6 – Mann-Whitneyho test – vnímání sympatičnosti alternativního kuřáka muži oproti ženám

	Pohlaví	Průměrná hodnota
„Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.“	Žena	245,84
	muž	276,59

Zdroj: autorka, 2021

I zde ženy využívali nižších hodnot u odpovědí, tudíž vnímají alternativního kuřáka od pohledu sympatičtěji než muži. Avšak signifikance je vyšší než 0,05, tudíž nelze zamítnout nulovou hypotézu, že by existoval významný rozdíl mezi muži a ženami.

3.3 Postoje k užívání alternativních tabákových výrobků spojené se zdravím

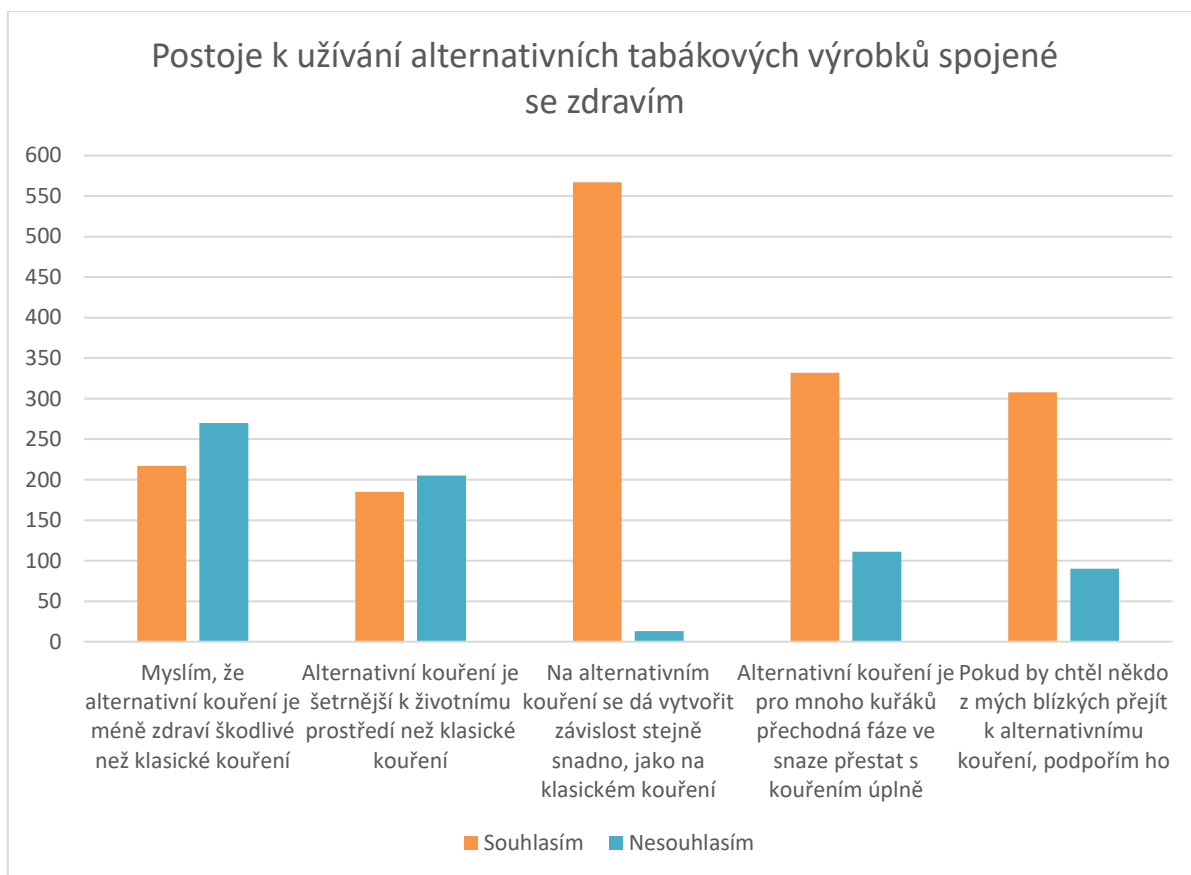
Baterie otázek orientovaná na postoje ke zdraví spojené s užíváním elektronických cigaret obsahovala 5 otázek. Každá otázka se znovu ptala na vyjádření souhlasu či nesouhlasu na Likertově stupnici k určitým výrokům. Střední hodnotu „nevím“ jsem stejně jako v předchozí baterii otázek odstranila. Také jsem znovu sloučila odpovědi do 2 hodnot „souhlasím“ a „nesouhlasím“. Četnosti odpovědí jsou zobrazeny v grafu číslo 7.

U prvních dvou otázek se postoje dělí skoro na polovinu. Jako méně škodlivou variantu kouření považuje elektronické cigarety 44,6 %. Zároveň jako šetrnější k přírodě vnímá elektronické cigarety 47,4 % respondentů.

Nicméně většina respondentů souhlasila s výrokem „Na alternativním kouření se dá vytvořit závislost stejně snadno, jako na klasickém kouření.“. Konkrétně se jedná o 97,9 %.

Poslední dvě otázky se týkají přechodu z kouření klasických cigaret na elektronické cigarety. Alternativní kouření vnímá jako přechodnou fázi mezi kouřením klasických cigaret a snahou přestat kouřit úplně 74,9 %. Zároveň by 77,4 % respondentů podpořilo své blízké při přechodu z klasických cigaret na alternativní kouření.

Graf č. 10 – postoje k užívání alternativních tabákových výrobků spojené se zdravím

Zdroj: autorka, 2021

Jaké méně zdraví škodlivé oproti klasickým cigaretám považuje elektronické cigarety pouze 7,3 %. Tito respondenti vyjádřili v minimálně čtyřech odpovědích této baterie otázek vnímání elektronických cigaret jako méně nebezpečných pro zdraví. Avšak ještě menší procento respondentů v nejméně čtyřech odpovědích zastávalo názor, že jsou elektronické cigarety stejně škodlivé jako klasické. Bylo to pouze 6,7 %.

Znovu jsem také vytvořila korelační tabulku (příloha č. 2). Nejvíce spolu korelují tvrzení „Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“ a „Alternativní kouření je šetrnější k životnímu prostředí než klasické kouření.“. Míra Kendallova korelačního koeficientu je 0,562.

Pomocí Chi-kvadrát testu jsem také analyzovala, zda existuje vztah mezi proměnnou „Myslím si, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření“ a proměnnou, která zkoumá četností užívání klasických cigaret. S tvrzením, že jsou elektronické cigarety méně škodlivé souhlasilo 43,3 % nekuřáků klasických cigaret a oproti tomu s tímto souhlasilo 49,5 % kuřáků klasických cigaret.

Tabulka č. 7 – Postoj ke škodlivosti elektronických cigaret oproti klasickým podle kuřáctví

„Myslím si, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“						
		Nekuřák	Bývalý kuřák	Příležitostný kuřák	Pravidelný kuřák	Celkem
Velmi souhlasím	Četnost	9	2	7	5	23
	Očekávaná četnost	16	2,4	2,8	1,9	23
Spíše souhlasím	Četnost	133	24	23	14	194
	Očekávaná četnost	134,6	19,9	23,5	15,9	194
Spíše nesouhlasím	Četnost	134	12	13	14	173
	Očekávaná četnost	120,1	17,8	21	14,2	173
Vůbec nesouhlasím	Četnost	62	12	16	17	97
	Očekávaná četnost	67,3	10	11,8	8	97

Zdroj: autorka, 2021

V tomto případě byla p-hodnota rovna 0,003. Tudíž existuje vztah mezi vnímáním škodlivosti elektronických cigaret a kuřáctvím.

Dále jsem měřila sílu tohoto vztahu pomocí Kendallova korelačního koeficientu, který je 0,051. Síla korelace tedy není skoro žádná.

Tyto proměnné jsem testovala také pomocí Mann-Whitneyho testu. Nejprve jsem upravila proměnnou rozdělující respondenty do skupin dle četnosti kouření, sloučila jsem hodnoty „pravidelný kuřák“ a „příležitostný kuřák“ do hodnoty „kuřák“. Poté byly také sloučeny hodnoty „bývalý kuřák“ a „nekuřák“ do hodnoty „nekuřák“.

Tabulka č. 8 – Mann-Whitneyho test – vnímání škodlivosti elektronických cigaret dle kouření klasických cigaret

	Kouření klasických cigaret	Průměrná hodnota
„Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“	nekuřák	247,22
	kuřák	231,39

Zdroj: autorka, 2021

Každopádně, dle neparametrického testu bylo zjištěno, že nekuřáci klasických cigaret odpovídali vyššími hodnotami, tedy hodnotami nesouhlasnými s tvrzením, a naopak kuřáci klasických cigaret využívali hodnoty nižší, tedy podporující počáteční tvrzení. Avšak signifikance je vyšší než stanovená hodnota 0,05.

Dále byl také testován vztah mezi pohlavím a proměnnou „Myslím si, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“ a to znovu pomocí Chi-kvadrát testu.

Tabulka č. 9 – Postoj ke škodlivosti elektronických cigaret oproti klasickým podle pohlaví

„Myslím si, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“				
		Muž	Žena	Celkem
Velmi souhlasím	Četnost	11	12	23
	Očekávaná četnost	16,7	6,3	23
Spíše souhlasím	Četnost	64	127	191
	Očekávaná četnost	52	139	191
Spíše nesouhlasím	Četnost	27	146	173
	Očekávaná četnost	47,1	125,9	173
Vůbec nesouhlasím	Četnost	29	65	94
	Očekávaná četnost	25,6	68,4	94

	četnost			
--	---------	--	--	--

Zdroj: autorka, 2021

P-hodnota je 0,000. Tudiž existuje vztah mezi těmito dvěma proměnnými. Sílu vztahu jsem ověřovala pomocí korelačního koeficientu. Kendallův korelační koeficient je roven 0,104, což je nízká hodnota korelace. Lze tedy říci, že existuje souvislost mezi pohlavím a proměnnou „Myslím si, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“, avšak síla jejich vztahu není vysoká.

Využila jsem i Mann-Whitneyho testu, pro znázornění, jak se hodnoty lišily mezi muži a ženami.

Tabulka č. 10 – Mann-Whitneyho test – vnímání škodlivosti elektronických cigaret oproti klasickým cigaret podle pohlaví

	Pohlaví	Průměrná hodnota
„Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“	Žena	249,84
	Muž	217,37

Zdroj: autorka, 2021

V tabulce číslo 10 je znázorněno, jakými průměrnými hodnotami odpovídali muži a ženy. Ženy odpovídali vyššími hodnotami, tedy nesouhlasnými. Muži oproti tomu využívali odpovědi s nižšími hodnotami. Signifikance je 0,015. Lze tedy zamítnout nulovou hypotézu a potvrdit rozdíl ve vnímání škodlivosti elektronických cigaret oproti těm klasickým mezi muži a ženami.

3.4 Motivace vedoucí k užívání elektronických cigaret

Motivace studentů vedoucí k užívání alternativních tabákových výrobků byly měřeny baterií otázek sestávající z 6 tvrzení. Pro přehlednost je počet souhlasných a nesouhlasných odpovědí u každého z možných tvrzení zaznamenáno v tabulce číslo 1. Každá z proměnných se ptala, do jaké míry respondent souhlasí s důvody, proč vyzkoušel alternativní tabákový výrobek. Odpovědi byly znovu vyjádřeny na Likertově stupnici od 1 “velmi souhlasím“ do 5 “vůbec nesouhlasím“. Střední hodnota byla nastavena jako „Ano souhlasím, ani nesouhlasím“.

Pouze 20,8 % respondentů souhlasilo s tvrzením, že alternativní tabákový výrobek

vyzkoušelo kvůli snaze přestat s kouřením klasických cigaret. Naopak většina respondentů souhlasila, že alternativní výrobek vyzkoušela z důvodu zvědavosti. Konkrétně se jedná o 93,8 %. S tímto tvrzením nesouhlasilo nebo spíše nesouhlasilo jen 21 respondentů z 341, jenž odpověděli na tuto otázku. Dalším možným důvodem je snaha o zlepšení svého zdraví. S tímto důvodem se ztotožňovalo 28,4 %. 31,9 % respondentů dále souhlasilo, že důvodem vyzkoušení je to, že jsou alternativní tabákové výrobky trendy. Ve vzorku souhlasilo s důvodem vyzkoušení alternativních tabákových výrobků kvůli možnosti různých příchutí 72,6 % respondentů. Významným důvodem vyzkoušení je také to, že byl respondentům tento tabákový výrobek nabídnut. S tímto důvodem se ztotožnilo 81,3 %.

Tabulka č. 9 – důvody vyzkoušení alternativních tabákových výrobků

Důvody vyzkoušení alternativních tabákových výrobků			
	Souhlasím (N případů)	Ano souhlasím, ani nesouhlasím (N případů)	Nesouhlasím (N případů)
„Snahy přestat s klasickým kouřením“	70	28	266
„Zvědavost“	320	23	21
„Snaha o lepší zdraví“	92	40	232
„Alternativní produkty mi připadají atraktivní a trendy“	99	54	211
„Možnost různých příchutí“	236	38	89
„Byl mi nabídnut“	269	35	62

Zdroj: autorka, 2021

U těchto důvodů spolu silněji korelovaly tvrzení vyzkoušení z důvodu zdraví a vyzkoušení z důvodu snahy přestat užívat klasické cigarety (příloha č. 3). Jedná se znovu o příbuzné

faktory. Kendallův korelační koeficient v tomto případě dosahoval míry 0,655, což lze považovat za silnou korelaci. Nejvýznamnějšími důvody vyzkoušení alternativních cigaret bylo nabídnutí a zvědavost. I tyto proměnné spolu významně korelují ve střední míře, a to v míře 0,344.

4 Diskuse

V této kapitole se budu zabývat diskusí k výše zmíněným zjištěním.

V Evropských a Amerických výzkumech převládají zjištění, že elektronické cigarety v rámci vysokoškoláků častěji užívají muži (Babjaková et al., 2020, Brozek et al., Dutra et al., 2014 2019, Penzés et al., 2016). Což se ovšem v této práci nepotvrdilo, mezi pravidelné uživatele elektronických cigaret se z tohoto vzorku řadí 7,5 % vysokoškolaček a 6,1 % vysokoškoláků. Ženy zároveň odpovídaly nižšími hodnotami, tedy hodnotami „Ano, pravidelně je užívám“ nebo „Ano, jednou či několikrát jsem je vyzkusil/a“. Nebylo možné však přijmout alternativní hypotézu, kvůli vysoké hladině významnosti.

Prokázal se však rozdíl z genderového hlediska ve vnímání sofistikovanosti uživatelů elektronických cigaret. Ženy vnímají tyto uživatele sofistikovaněji než muži. Toto ovšem nelze potvrdit u vnímání sympatičnosti uživatelů elektronických cigaret. Ženy sice využívaly nižších hodnot u odpovědí, avšak hypotézu, že by existoval vztah mezi pohlavím a tímto vnímáním nelze přijmout.

Nebyla také potvrzena hypotéza, že vysokoškolští studenti elektronické cigarety vnímají jako méně škodlivé než klasické cigarety. Respondenti vyjadřovali svůj souhlas či nesouhlas s tvrzením „Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“. Vnímání škodlivosti alternativních tabákových výrobků oproti klasickým cigaretám není nijak vyhraněno. 217 (44,55 %) respondentů souhlasí s tím, že jsou alternativní výrobky méně škodlivé a 270 (55,44 %) respondentů s tímto tvrzením nesouhlasí.

Což není konzistentní se zjištěními výzkumů zabývajících se tímto tématem (Cooper et al., 2016, Babjaková et al., 2020, Rous, Chomynová, Mravčík, 2020), kde převládá vnímání elektronických cigaret jako méně škodlivých, než jsou klasické cigarety. Nicméně dle pohlaví lze potvrdit, že existuje rozdíl ve vnímání škodlivosti mezi muži a ženami. Ženy považují elektronické cigarety za méně škodlivé než klasické cigarety oproti mužům. V zahraničních výzkumech však převládá zjištění, že naopak muži považují elektronické cigarety za méně škodlivé než klasické cigarety oproti ženám (Brozek et al., 2019, Penzés

et al., 2016). I z pohledu užívání klasických cigaret se prokázal vztah s vnímáním škodlivosti elektronických cigaret. Avšak síla tohoto vztahu není vysoká.

Bylo zjištěno, že vysokoškolští studenti elektronické cigarety považují za nástroj vhodný k odvykání od klasické kouření. Toto zjištění je v souladu i se zahraničními výzkumy (Lotrean, 2015, Case et al., 2015). Testování proběhlo pomocí otázek, jež se ptaly na vyjádření souhlasu s tvrzením „Pokud by chtěl někdo z mých blízkých přejít k alternativnímu kouření, podpořím ho.“ a tvrzením „Alternativní kouření je pro mnoho kuřáků přechodná fáze ve snaze přestat s kouřením úplně.“.

S tvrzením, že alternativní tabákové výrobky mohou být přechodným nástrojem při snaze přestat kouřit plně souhlasila většina respondentů, konkrétně 60,3 %.

S tvrzením, že by podpořilo své blízké k přechodu na alternativní tabákový výrobek souhlasila většina respondentů. Jedná se konkrétně o 77,4 %.

Velká část respondentů však považuje elektronické cigarety za stejně návykové jako klasické cigarety. Toto bylo testováno pomocí vyjádření souhlasu či nesouhlasu s tvrzením „Na alternativním kouření se dá vytvořit závislost stejně snadno, jako na klasickém kouření.“.

Drtivá většina (97,8 %) respondentů považuje alternativní tabákové výrobky za stejné návykové jako klasické cigarety.

Potvrdila se ovšem hypotéza, že vysokoškoláci nezkoušejí elektronické cigarety z důvodu snahy přestat kouřit klasické cigarety, ale naopak hlavně z důvodu rozmanitosti příchutí a ze zvědavosti. Jak je uvedeno v analýze, motivací vedoucí k vyzkoušení elektronických cigaret je pouze pro 20,8 % respondentů snaha přestat s kouřením klasických cigaret. Konkrétně se jedná o procento respondentů, kteří „velmi souhlasí“ nebo „spíše souhlasí“. 93,8 % souhlasilo s tím, že alternativní tabákové výrobky vyzkoušelo ze zvědavosti. Obdobně se jedná o respondenty, kteří zvolili možnost „velmi souhlasím“ či „spíše souhlasím“. S tvrzením, že alternativní tabákové výrobky respondenti vyzkoušeli z důvodu rozmanitosti nabízených příchutí souhlasilo 72,6 % oproti výše zmíněným 20,8 % respondentům, jenž jako důvod označili snahu přestat s kouřením klasických cigaret.

Dle mého názoru by bylo zajímavé hlouběji prozkoumat právě motivaci vysokoškolských studentů vedoucí k vyzkoušení a případnému užívání elektronických cigaret. Už jen z důvodu, že pro tento vzorek respondentů nejsou tolik důležité zdravotní faktory jako jiné výše zmíněné.

Závěr

Cílem této bakalářské práce nesoucí název „Postoje vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret“ bylo zjistit, jaké jsou aktuální postoje českých vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret a také zjistit jaká je motivace vedoucí české vysokoškoláky k užívání elektronických cigaret. Práce porovnávala postoje z hlediska užívání či neužívání klasických cigaret a z hlediska pohlaví vysokoškoláků.

První kapitola se zabývala historií samotného tabáku a historií jeho užívání ve společnosti. Dále je popsán vznik elektronických cigaret, jejichž druhů v současnosti stále přibývá a prevalence jejich užívání se celosvětově zvyšuje. Aktivních evropských uživatelů elektronických cigaret bylo v roce 2014 7,5 milionu (Spindle et al., 2017). Byl také popsán rozdíl mezi elektronickými cigaretami na bázi e-liquidu a na bázi zahřívaného tabáku.

Důležitou kapitolou této práce je rešerše již existujících výzkumů na téma postojů vysokoškoláků k užívání elektronických cigaret. Byly popsány zejména zahraniční výzkumy a to z důvodu, že v České republice zatím žádná podobná data neexistují. Data Eurobarometru ukazují, že se zvyšuje počet osob, které vyzkoušeli elektronické cigarety. V České republice se jedná o 11 % populace. Mezi vysokoškolskými studenty v Evropě je toto procento vyšší, konkrétně 15 % (Eurobarometer, 2021). Zjištění z těchto výzkumů byla využita pro teoretický základ analýzy dat a pro tvorbu výzkumných otázek a hypotéz.

Pro práci byla využita data sesbírána studenty Univerzity Karlovy. K jejich analýze byl využit program IBM SPSS Statistics 26.0.

Při analýze bylo zjištěno následující. Ve vzorku se nacházelo 14,4 % pravidelných uživatelů elektronických cigaret. Respondenti pocítují rozdíl ve vnímání kuřáků klasických cigaret a kuřáků alternativních tabákových výrobků samotnou společností. 77 % si myslí, že jsou alternativní kuřáci vnímání lépe. Naopak ale samotní respondenti z většiny mezi těmito kuřáky rozdíl nevidí. 55,4 % považuje elektronické cigarety za stejně škodlivé jako klasické. S vnímání škodlivosti se také potvrdil vztah s pohlavím. Ženy vnímají elektronické cigarety jako méně škodlivé oproti těm klasickým než muži.

Alternativní tabákové výrobky z drtivé většiny (97,9 %) respondenti označili jako stejně návykové jako klasické cigarety. Z analýzy také vyvstalo, že ženy vnímají uživatele elektronických cigaret sofistikovaněji, než uživatele klasických cigaret oproti mužům. Rozdíly nebyly patrné ani mezi kuřáky a nekuřáky klasických cigaret.

Jako hlavní důvody vedoucí k vyzkoušení elektronických cigaret byla identifikována

zvědavost (93,8 %), nabídnutí tohoto tabákového výrobku (81,3 %) anebo rozmanitost druhů a příchutí (72,6 %). Naopak vyzkoušení kvůli snahy přestat kouřit klasické cigarety nebo si zlepšit zdraví tak výjimečným faktorem nebyly.

Ve zjištěních o počtu uživatelů alternativních tabákových výrobků v tomto vzorku vysokoškoláků spatřuji jeden z hlavních přínosů této práce, jelikož žádná podobná data zatím v České republice neexistují. Jako druhý přínos identifikuji zjištění o důvodech vysokoškoláků vyzkoušet elektronické cigarety, jenž potvrdilo hypotézy vycházející ze zahraničních dat.

Použitá literatura

BABJAKOVÁ, Jana, Michael WEITZMAN, Diana VONDROVÁ, Alexandra FILOVÁ, Branislav KOLLAR, Juraj STUFKO, Jana JURKOVIČOVÁ a Lubica ARGALAŠOVÁ. E-Cigarette Use Among University Students in Slovakia. *Preprints* [online]. 2020 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: doi:10.20944 / preprints202002.0103.v1

BALOGH, Erika, Zoltán WAGNER, Nóra FAUBL, et al. *Increasing Prevalence of Electronic Cigarette Use among Medical Students: Repeated Cross-Sectional Multicenter Surveys in Germany and Hungary, 2016–2018* [online]. 2020, 55(13), 2109-2115 [cit. 2021-7-5]. ISSN 1082-6084. Dostupné z: doi:10.1080/10826084.2020.1790011

BERG, Carla J., Erin STRATTON, Gillian L. SCHAUER, Michael LEWIS, Yanwen WANG, Michael WINDLE a Michelle KEGLER. *Perceived Harm, Addictiveness, and Social Acceptability of Tobacco Products and Marijuana Among Young Adults: Marijuana, Hookah, and Electronic Cigarettes Win* [online]. 2015, 50(1), 79-89 [cit. 2021-7-15]. ISSN 1082-6084. Dostupné z: doi:10.3109/10826084.2014.958857

BROŹEK, Grzegorz Marek, Mateusz JANKOWSKI, Joshua Allan LAWSON, et al. The Prevalence of Cigarette and E-cigarette Smoking Among Students in Central and Eastern Europe—Results of the YUPESS Study. *Environmental Research and Public Health* [online]. 2019, 28. 01. 2019, 16(13) [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: doi:10.3390 / ijerph16132297

BUU, Anne, Yi-Han HU, Su-Wei WONG a Hsien-Chang LIN. Comparing American college and noncollege young adults on e-cigarette use patterns including polysubstance use and reasons for using e-cigarettes. *Journal of American College Health* [online]. 2020, 68(6), 610-616 [cit. 2021-7-15]. ISSN 0744-8481. doi:10.1080/07448481.2019.1583662

CASE, Kathleen, Brittani CROOK, Allison LAZARD a Michael MACKERT. Formative research to identify perceptions of e-cigarettes in college students: Implications for future health communication campaigns. *Journal of American College Health* [online]. 2016, 64(5), 380-389 [cit. 2021-7-15]. ISSN 0744-8481. Dostupné z: doi:10.1080/07448481.2016.1158180

COOPER, Maria et al. College students' perceptions of risk and addictiveness of e-cigarettes and cigarettes. *Journal of American College Health* [online]. 2016, 65, 103-111 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: doi: 10.1080/07448481.2016.1254638

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněné vydání. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

DUTRA, Lauren M. a GLANTZ. Electronic Cigarettes and Conventional Cigarette Use Among US Adolescents: A Cross-sectional Study. *JAMA Pediatr* [online]. 2014, 168(7), 610-617 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: doi:10.1001 / jamapediatrics.2013.5488

FARSALINOS, Konstantinos E., Konstantinos POULAS, Vassilis VOUDRIS a Jacques Le HOUZEZEC. Electronic cigarette use in the European Union: analysis of a representative sample of 27 460 Europeans from 28 countries. *Addiction* [online]. 2016, 21. 08. 2016, 111(11), 2032-2040 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: doi:10.1111/add.13506.

GONIEWICZ, Maciej Lukasz a Wioleta ZIELINSKA-DANCH. Electronic Cigarette Use Among Teenagers and Young Adults in Poland. *Pediatrics* [online]. 2012, 2012, 130(4), 879-885 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: doi:10.1542/peds.2011-3448

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8820-1.

CHYTRÝ, Vlastimil a Roman KROUFEK. Možnosti využití Likertovy škály – základní principy aplikace v pedagogickém výzkumu a demonstrace na příkladu zjišťování vztahu člověka k přírodě. *Scientia in educatione* [online]. 2017, 8(1) [cit. 2021-7-17]. ISSN 1804-7106. Dostupné z: doi:10.14712/18047106.591

ICKES, Melinda, Jakob W. HESTER, Amanda T. WIGGINS, Mary Kay RAYENS, Ellen J. HAHN a Ramakanth KAVULURU. Prevalence and reasons for Juul use among college students. *Journal of American College Health* [online]. 2019, 68(5), 455-459 [cit. 2021-7-15]. ISSN 0744-8481. Dostupné z: doi:10.1080/07448481.2019.1577867

JANKOWSKI, Mateusz, Marek KRZYSTANEK, Jan Eugeniusz ZEJDA, Paulina MAJEK, Jakub LUBANSKI, Joshua Allan LAWSON a Grzegorz BROZEK. E-Cigarettes are More Addictive than Traditional Cigarettes: A Study in Highly Educated Young

People. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2019, 16(13) [cit. 2021-7-4]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph16132279

JEON, Christina et al. E-cigarettes, conventional cigarettes, and dual use in Korean adolescents and university students: Prevalence and risk factors. *Drug and Alcohol Dependence* [online]. 2016, 168, 99-103 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: doi: 10.1016/j.drugalcdep.2016.08.636

KAPAN, A, S STEFANAC, I SANDNER, S HAIDER, I GRABOVAC a TE DORNER. Use of Electronic Cigarettes in European Populations: A Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2020, 17(6) [cit. 2021-7-4]. ISSN 1660-4601. Dostupné z: doi:10.3390/ijerph17061971

KELLER, Jan. Úvod do sociologie. 3. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1995. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-102-2.

KINOUBANI, Shérazade, Chloé LEFLOT, Paul VANDERKAM, Marc AURIACOMBE, Emmanuel LANGLOIS a Christophe TZOURIO. Motivations for using electronic cigarettes in young adults: A systematic review. *Substance Abuse* [online]. 2020, 41(3), 315-322 [cit. 2021-7-4]. ISSN 0889-7077. Dostupné z: doi:10.1080/08897077.2019.1671937

KRÁLÍKOVÁ, Eva et al. *Závislost na tabáku epidemiologie, prevence a léčba*. 1.vyd. Břeclav: ADMIRA, s.r.o., 2013. 503 s. ISBN 978-80-904217-4-5

KRÁLÍKOVÁ, Eva. *Tabák a závislost na tabáku*. Kapitola 3/10. In: Kalina, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1 – mezioborový přístup*. 2003. Praha; Úřad vlády ČR. ISBN 80-86734-05-6.

LOTREAN, Lucia Maria. Use of electronic cigarettes among Romanian university students: a cross-sectional study. *BMC Public Health* [online]. 2015, 15(1) [cit. 2021-7-4]. ISSN 1471-2458. Dostupné z: doi:10.1186/s12889-015-1713-6

MAREŠ, Petr, Ladislav RABUŠIC a Petr SOUKUP. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-6362-4.

MARION, Jason W., Alina STRAND a Elliott BALDRIDGE. Changes in student behaviors and policy opinion regarding E-cigarettes at a Kentucky University from 2014 to

2018. *Preventive Medicine Reports* [online]. 2021, **22** [cit. 2021-7-15]. ISSN 2211-3355. Dostupné z: doi: doi.org/10.1016/j.pmedr.2021.101364

MISHRA, Shanu a M B MISHRA. Tobacco: Its historical, cultural, oral, and periodontal health association. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry* [online]. 2013, (3), 12-18 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: doi:10.4103/2231-0762.115708

MOORE, Graham, Rachel BROWN, Nicholas PAGE, Britt HALLINGBERG et al. Young people's use of e-cigarettes in Wales, England and Scotland before and after introduction of EU Tobacco Products Directive regulations: a mixed-method natural experimental evaluation. *International Journal of Drug Policy* [online]. 2020, 85 [cit. 2021-7-4]. ISSN 09553959. Dostupné z: doi: 10.1016/j.drugpo.2020.102795

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.

PAUDYAL, P a M MOVIA. Knowledge, Attitudes and Beliefs towards Electronic Cigarettes among University Students in Austria. *European Journal of Public Health* [online]. 2019, 29(4) [cit. 2021-7-4]. ISSN 1101-1262. Dostupné z: doi:10.1093/eurpub/ckz186.709

PÉNZES, Melinda, Kristie L. FOLEY, Péter BALÁZS a Róbert URBÁN. *Intention to Experiment With E-Cigarettes in a Cross-Sectional Survey of Undergraduate University Students in Hungary* [online]. 2016, 51(9), 1083-1092 [cit. 2021-7-4]. ISSN 1082-6084. Dostupné z: doi:10.3109/10826084.2016.1160116

Special Eurobarometer 506: Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes [online]. European Union. 2021, 2021, s. 1-334 [cit. 2021-7-4]. ISBN 978-92-76-27171-0. Dostupné z: doi:10.2875/490366

SPINDLE, Tory R., Marzena M. HILLER, Megan E. COOKE, Thomas EISSENBERG, Kenneth S. KENDLERE a Danielle M. DICK. Electronic cigarette use and uptake of cigarette smoking: A longitudinal examination of U.S. college students. *Addictive Behaviors* [online]. 66-72 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: doi: doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.12.009

TRUMBO, Graig W. a Raquel HARPER. *Use and Perception of Electronic Cigarettes Among College Students* [online]. [cit. 2020-09-06] *Journal of American college health*, 2013, 61(3): 149-155. DOI: 10.1080/07448481.2013.776052. Dostupné z: doi/abs/10.1080/07448481.2013.776052?journalCode=vach20

WIPFLI, Heather a Jonathan M. SAMET. One Hundred Years in the Making: The Global Tobacco Epidemic. *Annual Review of Public Health* [online]. 2016, 37(1), 149-166 [cit. 2021-7-5]. ISSN 0163-7525. Dostupné z: doi:10.1146/annurev-publhealth-032315-021850

XUN, Zhoun a Sander L. GILMAN. *Příběh kouře: člověk a kouření od úsvitu dějin až po současnost*. Praha: Dybbuk, 2006. ISBN 80-86862-23-2.

Internetové zdroje

Centers for Disease Control and Prevention. *History of the Surgeon General's Reports on Smoking and Health* [online]. 2006 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/sgr/history/index.htm

CSÉMY, Ladislav, Zuzana DVOŘÁKOVÁ, Alena FIALOVÁ, Miloslav KODL, Marek MALÝ a Miroslava SKÝVOVÁ. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2019, Výzkumná zpráva* [online]. [cit. 2020-09-08]. Státní zdravotní ústav, 2020. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/szu/aktual/Zprava_o_uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice.pdf

Česká televize. *Svět se šíří zákazy e-cigaret, v USA hovoří o epidemii. Představují hrozbu, nebo jsou obavy liché?* [online]. 2019 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2928824-e-cigarety-jako-hrozba-problem-muze-byt-v-tom-co-o-nich-nevime>

FDA. Statement from FDA Commissioner Scott Gottlieb, M.D., on proposed new steps to protect youth by preventing access to flavored tobacco products and banning menthol in cigarettes *U.S. Food and Drug Administration* [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/statement-fda-commissioner-scott-gottlieb-md-proposed-new-steps-protect-youth-preventing-access>

KRÁLÍKOVÁ, Eva a Martin JEŽEK. Elektronické cigarety. *Časopis lékařů českých* [online]. Praha 10: Olympia, 2012, 151/2012(4), 208-210 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/casopis-lekaru-ceskych/2012-4-5/download?hl=cs>

KUČERA, Tomáš. Elektronické cigarety – e-liquidy. *Ministerstvo zdravotnictví České republiky* [online]. Praha, 2013 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/Vzdelavaci_akce/CHPPL/KD_131121/Kucera.pdf

ROUS, Zdeněk, Pavla CHOMYNOVÁ a Viktor MRAVČÍK. Návykové látky v České republice v roce 2019. *Zaostřeno: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti* [online]. Úřad vlády České republiky, 2020, 6, 1-20 [cit. 2021-01-04]. ISSN 2336-8241. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/vyrocnici>

[zpravy/Z6_2020.pdf](#)

WATERS, Kimberly, et al. *Characteristics of Social Smoking Among College Students*. Journal of American College Health [online]. 2006, **55**(3), 133-139 [cit. 2021-01-22]. doi: <https://dx.doi.org/10.3200%2FJACH.55.3.133-139> World Health Organization. *Tobacco: E-cigarettes*. [online]. 29.1.2020 [cit. 2021-01-04]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/tobacco-e-cigarettes>

World health organization. *Backgrounder on WHO report on regulation of e-cigarettes and similar products*. [online]. 26.8.2014 [cit. 2021-01-03]. Dostupné z: <https://www.who.int/nmh/events/2014/backgrounder-e-cigarettes/en/>

Zákon č. 305/2009 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 2009. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=305&r=2009>

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. In: *Sbírka zákonů*. 2017. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=65&r=2017>

ZAROBKIEWICZ, Michał K, Ewelina WAWRYK-GAWDA, Mateusz M WOŹNIAKOWSKI, Mirosław A SŁAWIŃSKI a Barbara JODŁOWSKA-JĘDRYCH. Tobacco smokers and electronic cigarettes users among Polish universities students. *Rocz Panstw Zakl Hig* [online]. 2016, 67(1), 75-80 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26953585/>

Teze bakalářské práce

Jméno a příjmení studujícího: Barbora Bukovská

Předpokládaný název práce: Postoje vysokoškolských studentů v České republice k užívání elektronických cigaret

Klíčová slova: elektronická cigareta – tabák – kouření – vapování – závislost – postoje ke kouření – zahřívání tabákové výrobky

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nekola, Ph.D.

Jméno vedoucí/ho bakalářského semináře, do kterého se chce studující hlásit (předběžně):
Mgr. Magdalena Mouralová, Ph.D.

Námět práce

V mé bakalářské práci se hodlám zabývat postoji vysokoškolských studentů k užívání elektronických cigaret. Kouření tabákových výrobků je společenským fenoménem, který společnost rozděluje na kuřáky a nekuřáky. Užívání tabákových výrobků se dotýká zdravotní, sociální, a i veřejné politiky. Postoje k užívání tabákových výrobků se v průběhu let velmi proměňovaly, dle toho, jak aktuálně bylo a je na kouření nahlíženo. V minulosti mohlo kouření znamenat vyšší společenský status. Nicméně od doby, kdy byly zjištěny negativní účinky kouření na zdraví, začaly převládat negativní postoje k užívání tabákových výrobků. V souvislosti s tímto začaly vznikat protikuřácké organizace, zdravotní kampaně proti kuřáctví a také se schvaluje více zákonů, které zakazují kouření v určitých prostorách. V západoevropských zemích spotřeba tabáku tedy začala klesat, ale v zemích rozvojových naopak dnes narůstá¹. Avšak, dle mého názoru, postoje k užívání klasických cigaret mohou být jiné, než postoje k elektronickým cigaretám a výrobkům zahřívající tabák.

Historie elektronických cigaret sahá až do 20. let 20. století, ale elektronické cigarety, jak je známe dnes, vznikly až v roce 2003 v Číně. Poté se v roce 2006 tyto e-cigarety dostaly až do Evropy a USA. Tyto cigarety fungují na principu zahřívání náplně (tzv. *e-liquidu*). E-cigarety získaly na oblibě a zároveň začalo docházet k častějším a rozsáhlejšími regulacím ohledně kouření běžných cigaret spalující tabák. Tudíž i z těchto důvodů se v tabákovém průmyslu začaly vyvíjet nové alternativní výrobky jako jsou dnes rozšířené zahřívání tabákové výrobky². Společnost Phillip Morris takový výrobek jménem *IQOS* uvedla na trh v roce 2014 a v roce 2016 byl podobný výrobek jménem *GLO* uveden společností British American Tobacco. Od té doby je na trhu více podobných výrobků. Rozdíl mezi normální cigaretou a elektronickými cigaretami je tedy ten, že elektronické cigarety a zahřívání

tabákový výrobek nespalují tabák³.

Dle výzkumu provedeném v roce 2019 Státním zdravotním úřadem populace kuřáků v České republice v průběhu let 2012–2019 zaznamenala snížení, konkrétně v roce 2019 denní i příležitostní kuřáci představovali 24,9 % populace ČR. Důležitým zjištěním tohoto každoročního výzkumu také bylo to, že dochází ke snižování počtu kuřáku v nejmladší skupině (15-24 let). Nicméně ony alternativní výrobky cigaret naopak zaznamenaly nárůst v počtu uživatelů, a to hlavně ve věkové skupině 15-24 let, což zahrnuje i výzkumnou skupinu tématu této práce. V roce 2019 užívalo alternativní výrobky 13,9 % české populace. Jako důvod užívání elektronických cigaret respondenti uváděli hlavně větší toleranci okolí anebo menší zdravotní riziko⁴.

V dalším výzkumu, který byl proveden na konci roku 2014 Evropskou komisí, byla také zaznamenána větší popularita elektronických cigaret mezi mladistvou populací oproti té starší 55 let. Dle tohoto výzkumu lidé začínají kouřit e-cigarety hlavně, aby přestali či redukovali svou závislost na tabákových výrobcích a také, aby mohli kouřit v místech, kde jsou normální cigarety zakázány⁵.

Důležitým výzkumem pro tuto práci je výzkum z roku 2017, který zkoumá postoje adolescentů v USA k užívání elektronických cigaret, a to z důvodu, že výzkumů na toto téma nevzniklo zatím mnoho. Z tohoto výzkumu je patrné, že mladiství se k elektronickým cigaretám staví kladněji než k těm normálním a zároveň ti, kteří tabákové výrobky užívají byl vztah k elektronickým cigaretám ještě příznivější⁶. V další studii bylo zjištěno, že studenti vysokých škol užívají elektronické cigarety hlavně ze zvědavosti, považují je za moderní technologii, ale zároveň to jsou či bývali uživatelé normálních cigaret⁷.

Dle výsledků ze všech těchto výzkumů je patrné, že elektronické cigarety více užívají mladiství do věku 24 let. Celkově, dle mého názoru, mladiství častěji užívají cigarety (ať už normální či elektronické) s příchutěmi. Ovšem, prodej těchto cigaret s příchutěmi je od 20. května 2020 v celé EU zakázán. Z tohoto důvodu je možné, že kuřáci začnou více užívat elektronické cigarety či výrobky zahřívající tabák, jelikož se na ně tento zákaz nevztahuje. Avšak například v New Yorku platí tento zákaz cigaret s příchutěmi i na tyto zmiňované alternativy, důvodem jsou zdravotní rizika, a právě ona obliba u mladistvých². Dalším faktorem, jenž může zvyšovat tento počet uživatelů je fakt, že *Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek* (zákon č. 65/2017 Sb.), který je v účinnosti od 31.5.2017 a zakazuje kouřit v prostorách stravovacích služeb, avšak elektronické cigarety jsou zde výjimkou a užívat se mohou. I dle tohoto lze usuzovat, že postoj vysokoškolských studentů

k elektronickým cigaretám bude odlišný od toho k normálním cigaretám. Zároveň bych ráda zjistila, zda se postoje mění dle toho, jestli se jedná o kuřáka či nekuřáka. Proto i myslím, že je důležité tyto hypotézy ověřit a zaměřit se právě na mladší dospělé, kteří tyto alternativní výrobky užívají nejvíce.

Předpokládané metody zpracování

V rámci své bakalářské práce a analyzování postojů vysokoškolských studentů hodlám využít kvantitativní metodu sběru dat, jenž bude založen na dotazníkovém šetření a vzorek se bude skládat z vysokoškolských studentů, tedy respondentů ve věku zhruba 19–26 let. Vzorek bude zahrnovat jak kuřáky, tak i nekuřáky. Dotazník bude polostrukturovaného typu, jenž zahrnuje jak otevřené, tak uzavřené otázky.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Jelikož já sama jako výzkumník patřím do populace, kterou hodlám zkoumat, je důležité, abych byla nezaujatá tématem. Bude tedy potřeba při tvorbě dotazníku oprostit se od této skutečnosti. Naopak by možná tento můj vhled mohl pomoci při realizaci výzkumu. Také samozřejmě budu se získanými daty nakládat citlivě a důvěrně.

Literatura

1. *Consumption. The Tobacco Atlas* [online]. [cit. 2020-09-18]. Dostupné z: <https://tobaccoatlas.org/topic/consumption/>
2. *Světlem se šíří zákazy e-cigaret, v USA hovoří o epidemii. Představují hrozbu, nebo jsou obavy liché?* [online]. [cit. 2020-09-08]. Česká televize, 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2928824-e-cigarety-jako-hrozba-problem-muze-byt-v-tom-co-o-nich-nevime>
3. World health organization. *Backgrounder on WHO report on regulation of e-cigarettes and similar products*. [online]. [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://www.who.int/nmh/events/2014/backgrounder-e-cigarettes/en/>
4. CSÉMY, Ladislav, Zuzana DVOŘÁKOVÁ, Alena FIALOVÁ, Miloslav KODL, Marek MALÝ a Miroslava SKÝVOVÁ. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2019, Výzkumná zpráva* [online]. [cit. 2020-09-08]. Státní zdravotní ústav, 2020. Dostupné z:

http://www.szu.cz/uploads/documents/szu/aktual/Zprava_o_uzivani_tabaku_a_alcoholu_v_Ceske_republice.pdf

5. Eurobarometr. *Attitudes of Europeans towards Tobacco and Electronic Cigarettes: SUMMARY* [online]. [cit. 2020-09-06] European Union ©2015. ISBN 978-92-79-48084-3. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_429_sum_en.pdf
6. GORUKANTI, Anuradha, Kevin DELUCCHI, Pamela LING, Raymond FISHER-TRAVIS a Bonnie HALPERN-FELSHER. *Adolescents' Attitudes towards E-cigarette Ingredients, Safety, Addictive Properties, Social Norms, and Regulation* [online]. [cit. 2020-09-06] Preventive Medicine, 2017 DOI: 10.1016/j.ypmed.2016.10.019. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0091743516303413?via%3Dihub>
7. TRUMBO, Graig W. a Raquel HARPER. *Use and Perception of Electronic Cigarettes Among College Students* [online]. [cit. 2020-09-06] Journal of American college health, 2013, 61(3): 149-155. DOI: 10.1080/07448481.2013.776052. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07448481.2013.776052?journalCode=vach20>

Orientační seznam literatury

1. KRÁLÍKOVÁ, Eva. *Závislost na tabáku: epidemiologie, prevence a léčba*. 1. vyd. Břeclav: Adamira, 2013. 503 s. ISBN 978-80-904217-4-5.
2. NOŽINA, Miroslav. *Svět drog v Čechách*. Praha: Koniasch Latin Press, 1997. ISBN 80-85917-36-X.
3. CALLAHAN-LYON, Priscilla. *Electronic cigarettes: Human health effects*. [online]. Tobacco control, 2014. DOI: 10.1136/tobaccocontrol-2013-051470. Dostupné z: https://tobaccocontrol.bmj.com/content/23/suppl_2/ii36
4. GORUKANTI, Anuradha, Kevin DELUCCHI, Pamela LING, Raymond FISHER-TRAVIS a Bonnie HALPERN-FELSHER. *Adolescents' Attitudes towards E-cigarette Ingredients, Safety, Addictive Properties, Social Norms, and Regulation* [online]. Preventive Medicine, 2017 DOI: 10.1016/j.ypmed.2016.10.019.

- Dostupné z:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0091743516303413?via%3Dihub>
5. GRZSZCZYNSKI, Lukasz. *The Regulation of E-cigarettes: International, European and National Challenges* [online]. Cheltenham (UK): Edward Elgar Publishing, 2019. ISBN: 978 1 78897 046 4.
 6. MCKELVEY Karma, Mike BAIOCCHI a Bonnie HALPERN-FELSHER. *Adolescents' and Young Adults' Use and Perceptions of Pod-Based Electronic Cigarettes* [online]. JAMA Network Open, 2018. DOI:10.1001/jamanetworkopen.2018.3535. Dostupné z:
<https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/fullarticle/2707425>
 7. SUTFIN Erin L., Beth A. REBOUSSIN, Beata DEBINSKI, Kimberly G. WAGONER, John SPANGLER a Mark WOLFSON. *The Impact of Trying Electronic Cigarettes on Cigarette Smoking by College Students: A Prospective Analysis* [online]. American Journal of Public Health. 2015, 105(8): 83-89. DOI:10.2105/AJPH.2015.302707. Dostupné z:
<https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2015.302707>
 8. TRUMBO, Graig W. a Raquel HARPER. *Use and Perception of Electronic Cigarettes Among College Students* [online]. Journal of American college health, 2013, 61(3): 149-155. DOI: 10.1080/07448481.2013.776052. Dostupné z:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07448481.2013.776052?journalCode=vach20>
 9. Eurobarometr. *Attitudes of Europeans towards Tobacco and Electronic Cigarettes: SUMMARY* [online]. European Union ©2015. ISBN 978-92-79-48084-3. Dostupné z:
https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_429_sum_en.pdf
 10. CSÉMY, Ladislav, Zuzana DVOŘÁKOVÁ, Alena FIALOVÁ, Miloslav KODL, Marek MALÝ a Miroslava SKÝVOVÁ. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2019, Výzkumná zpráva* [online]. Státní zdravotní ústav, 2020. Dostupné z:
http://www.szu.cz/uploads/documents/szu/aktual/Zprava_o_uzivani_tabaku_a_alkoholu_v_Ceske_republice.pdf

11. *Svět se šíří zákazy e-cigaret, v USA hovoří o epidemii. Představují hrozbu, nebo jsou obavy liché?* [online]. Česká televize, 2019. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2928824-e-cigarety-jako-hrozba-problem-muze-byt-v-tom-co-o-nich-nevime>
12. World health organization. *Backgrounder on WHO report on regulation of e-cigarettes and similar products.* [online]. Dostupné z: <https://www.who.int/nmh/events/2014/backgrounder-e-cigarettes/en/>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Korelace (Kendallův korelační koeficient) mezi proměnnými zkoumající postoj k uživatelům alternativních tabákových výrobků

Correlations

	[Ve společnosti je alternativní kuřák vnímán lépe než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	[V alternativních kuřácích a klasických kuřácích nevidím rozdíl, všichni jsou to stále kuřáci.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	[Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	[Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	[Alternativní kuřák se více zajímá o své zdraví.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	[Alternativní kuřáci nejsou opravdoví kuřáci.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	1,000	-,087*	,464**	,320**	,177**	,034
	Sig. (1-tailed)	.	,017	,000	,000	,000	,217
	N	521	475	432	428	410	441
	Correlation Coefficient	-,087*	1,000	-,237**	-,287**	-,376**	-,301**
	Sig. (1-tailed)	,017	.	,000	,000	,000	,000
	N	475	591	479	484	458	496
	Correlation Coefficient	,464**	-,237**	1,000	,622**	,403**	,105**
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	.	,000	,000	,007
	N	432	479	521	439	421	447
	Correlation Coefficient	,320**	-,287**	,622**	1,000	,435**	,171**
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	,000	.	,000	,000
	N	428	484	439	523	413	446
	Correlation Coefficient	,177**	-,376**	,403**	,435**	1,000	,233**
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	,000	,000	.	,000
	N	410	458	421	413	494	430
	Correlation Coefficient	,034	-,301**	,105**	,171**	,233**	1,000
	Sig. (1-tailed)	,217	,000	,007	,000	,000	.
	N	441	496	447	446	430	534

*. Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 2 – Korelace (Kendallův korelační koeficient) mezi proměnnými zkoumající postoj k alternativním tabákovým výrobkům

Correlations

		[Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	[Alternativní kouření je šetrnější k životnímu prostředí než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	[Na alternativním kouření se dá vytvořit závislost stejně snadno, jako na klasickém kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	[Alternativní kouření je pro mnoho kuřáků přechodná fáze ve snaze přestat s kouřením úplně.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	[Pokud by chtěl někdo z mých blízkých přejít k alternativnímu kouření, podpořím ho.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?
Kendall's tau_b	Correlation Coefficient	1,000	,562**	-,227**	,259**	,396**
	Sig. (1-tailed)	.	,000	,000	,000	,000
	N	487	333	460	343	321
	Correlation Coefficient	,562**	1,000	-,163**	,311**	,339**
	Sig. (1-tailed)	,000	.	,000	,000	,000
	N	333	390	368	285	268
	Correlation Coefficient	-,227**	-,163**	1,000	-,083*	-,043
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	.	,036	,184
	N	460	368	580	414	374
	Correlation Coefficient	,259**	,311**	-,083*	1,000	,387**
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	,036	.	,000
	N	343	285	414	443	306
	Correlation Coefficient	,396**	,339**	-,043	,387**	1,000
	Sig. (1-tailed)	,000	,000	,184	,000	.
	N	321	268	374	306	399

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 3 – Korelace důvodů pro vyzkoušení elektronických cigaret (Kendallův korelační koeficient)

Correlations

			[Snahy přestat s klasickým kouřením] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	[Zvědavost] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	[Snaha o lepší zdraví] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	[Alternativní produkty mi připadají atraktivní a trendy] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	[Možnost různých příchutí] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	[Byl mi nabídnut] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:
Kendall's tau_b	[Snahy přestat s klasickým kouřením] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	1,000	-,286**	,619**	,126**	,023	-,274**
		Sig. (1-tailed)	.	,000	,000	,002	,303	,000
		N	364	364	364	364	363	364
	[Zvědavost] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	-,286**	1,000	-,150**	,040	,055	,325**
		Sig. (1-tailed)	,000	.	,001	,190	,117	,000
		N	364	364	364	364	363	364
	[Snaha o lepší zdraví] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	,619**	-,150**	1,000	,270**	,118**	-,152**
		Sig. (1-tailed)	,000	,001	.	,000	,004	,000
		N	364	364	364	364	363	364
	[Alternivní produkty mi připadají atraktivní a trendy] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	,126**	,040	,270**	1,000	,330**	,070
		Sig. (1-tailed)	,002	,190	,000	.	,000	,054
		N	364	364	364	364	363	364
	[Možnost různých příchutí] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	,023	,055	,118**	,330**	1,000	-,003
		Sig. (1-tailed)	,303	,117	,004	,000	.	,476
		N	363	363	363	363	363	363
	[Byl mi nabídnut] Alternativní produkt jste vyzkoušel/a z důvodu:	Correlation Coefficient	-,274**	,325**	-,152**	,070	-,003	1,000
		Sig. (1-tailed)	,000	,000	,000	,054	,476	.
		N	364	364	364	364	363	366

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 4 – Kendallův korelační koeficient - „Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret“ a pohlaví

Correlations

			[Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	Jste ...
Kendall's tau_b	[Alternativní kuřák působí sofistikovaněji než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	Correlation Coefficient	1,000	,196**
		Sig. (1-tailed)	.	,000
		N	521	504
Jste ...		Correlation Coefficient	,196**	1,000
		Sig. (1-tailed)	,000	.
		N	504	632

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 5 – Kendallův korelační koeficient – „Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret“ a pohlaví

Correlations

		Jste ...		[Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?
Kendall's tau_b	Jste ...	Correlation Coefficient	1,000	,093*
		Sig. (1-tailed)	.	,012
		N	632	508
	[Alternativní kuřák mi od pohledu přijde sympatičtější než kuřák klasických cigaret.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně kuřáků klasických cigaret a alternativních kuřáků?	Correlation Coefficient	,093*	1,000
		Sig. (1-tailed)	,012	.
		N	508	523

*. Correlation is significant at the 0.05 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 6 – Kendallův korelační koeficient – „Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“ a kuřáctví

Correlations

			[Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	Nyní se Vás zeptáme na kouření tradičních tabákových výrobků (cigaret, cigarillos a doutníků). Do jaké kategorie se momentálně řadíte?
Kendall's tau_b	[Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	Correlation Coefficient	1,000	-,051
		Sig. (1-tailed)	.	,105
		N	487	487
	Nyní se Vás zeptáme na kouření tradičních tabákových výrobků (cigaret, cigarillos a doutníků). Do jaké kategorie se momentálně řadíte?	Correlation Coefficient	-,051	1,000
		Sig. (1-tailed)	,105	.
		N	487	868

Zdroj: autorka, 2021

Příloha č. 7 – Kendallův korelační koeficient – „Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.“ a pohlaví

Correlations

			[Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	Jste ...
Kendall's tau_b	[Myslím, že alternativní kouření je méně zdraví škodlivé než klasické kouření.] Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s níže uvedenými výroky ohledně alternativního kouření?	Correlation Coefficient	1,000	-,104**
		Sig. (1-tailed)	.	,008
		N	487	481
Jste ...		Correlation Coefficient	-,104**	1,000
		Sig. (1-tailed)	,008	.
		N	481	632

** . Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

Zdroj: autorka, 2021